

Pieni opas
talouden
käsittelyyn

Mun
Talous

Sisällysluettelo

Alkusanat

1. Puhu nuoren kanssa rahasta
 2. Arjen talouden hallinta
 3. Velkatilanteen tunnistaminen ja selvittäminen 22
 4. Tietoa, välineitä ja tukea 32
 5. Sanasto 40
- Kirjallisuutta 44

Puhu rahasta – pieni opas talouden käsittelyyn

5., uudistettu painos: (toim.) Essi Lindberg, 2017
Ville Kujanpää & Ella Niini, 2019

Kirjoittajat: Essi Lindberg, Henri Hölttä, Kaisa Näsman,
Saara Autio, Minttu Oinonen,
Hannamari Marttio, Eeva Piha

Kuvittaja: Otto Donner

Painopaikka: Waasa Graphics Oy, 2019

Setlementtijulkaisuja nro 53
ISBN 978-952-7141-30-4
ISNN 1456-2936

Alkusanat

3 Puhu rahasta -opas on syntynyt Nuorisosäätiön ja Nuorisosasuntoliiton
4 Mun talous -osahankkeiden aloitteesta, ja se on toteutettu useiden toi-
10 mijoiden yhteistyönä. Hankkeen aikana nuoria työssään kohtaavat am-
32 mattilaiset ovat toivoneet työnsä tueksi painettua opasta, joka rohkai-
see ottamaan raha-asiat puheeksi, kertoo hyvistä toimintamalleista ja
vinkkaa parhaimmista palveluista ja materiaaleista. Olemme pyrkineet
vastaamaan näihin toiveisiin. Puhu rahasta -opas on tarkoitettu nuoria
työssään kohtaaville ammattilaisille tueksi ja käsikirjaksi talous- ja vel-
ka-asioiden ensiapuun.

40 Oppaan sisällöissä on hyödynnetty lukuisia painettuja ja verkossa olevia
44 materiaaleja ja opas sisältää osin myös suoria lainauksia, jolloin lähde
on mainittu tekstin perässä. Kaikki lähteet on koottu oppaan loppuun.
Verkkoversio oppaasta löytyy Muntalous.fi -verkkosivuilta.

Oppaan kirjoittajien lisäksi käsikirjoitusta ovat eri vaiheissa lukeneet ja
kommentoineet Ville Kujanpää, Sari Peltola, Paula Pessi, Panu Kalmi,
Samuli Liuskari, Kalle Sola, Eeva Backman, Sara Lehtoranta ja Petra Laa-
sonen. Kiitos kaikille.

Helsingissä 11.8.2017

Essi Lindberg

Viides, uudistettu painos

Taloudellinen ympäristö muuttuu kovaa vauhtia. Nyt tähän vuonna 2019
julkaistun oppaan viidennen painokseen on neljänteen painokseen ver-
rattuna tehty joitakin korjauksia, lisäyksiä ja päivityksiä.

*Mun talous -hanke (2013–2017) oli neljän organisaation (Setlementti-
liitto, Takuusäätiö, Nuorisosäätiö ja NAL) yhteishanke. Vuodesta 2018
alkaen valtakunnallista Mun talous -toimintaa koordinoi STEA:n tuella
Suomen Setlementtiliitto. Mun talous -verkosto kokoaa yhteen nuorten
parissa työskenteleviä järjestöjä, yrityksiä, oppilaitoksia sekä finanssia-
lan ja julkishallinnon toimijoita. Verkoston tavoitteena on nuorten talous-
osaamisen edistyminen ja talousongelmien väheneminen. Yli sata jäsen-
tä käsittävän verkoston kantavia voimia ovat alusta asti olleet yhteistyö,
avoimuus ja voittoa tavoittelemattomuus.*

Puhu nuoren kanssa rahasta

Sinä voit tukea nuorta myös raha-asioissa

”Tärkeintä on se, et sulla on ihmisiä kenen puoleen kääntyy”, muistuttaa radiojuontaja Alma Hytönen Puhu rahasta -kampanjavideolla. Totuus on, että rahaan liittyvistä pienemmistä ja suuremmista päätöksistä kannattaa useimmiten keskustella joku luotettavan ihmisen kanssa.

Valtaosalle lapsista ja nuorista tällaisia luotettavia ihmisiä ovat omat vanhemmat. Kaikki nuoret eivät kuitenkaan saa omasta kodistaan tukea ja ohjausta raha-asioihin. Myös esim. isovanhemmat, sisarukset, kummit, ystävät, opettajat, koulukuraattorit sekä nuoris- ja sosiaalityöntekijät voivat olla sellaisia luotettavia ihmisiä, jotka voivat tarjota neuvojaan ja joiden puoleen voi kääntyä, jos raha-asiat askarruttavat.

Jos kohtaat työssäsi nuoria, kerro että kanssasi voi jutella myös rahasta ja, että voit opastaa heitä raha-asioissa tarpeen tullen. Raha-asiat on syytä ottaa puheeksi ja rahaan liittyviä taitoja harjoitella, vaikka aiheet joiden ympärillä yleensä työskentelette yhdessä olisivatkin muita. Taloudenhallinta on kansalaistaito ja tärkeä osa elämänhallintaa.

Riko jää

Koska rahasta ja varsinkin rahavaikeuksista puhuminen on suomalaisille pitkään ollut tabu, voivat rahaan liittyvät epävarmuus, mokat ja töppäilyt tuntua nuoresta liian vaikeilta, noloilta tai ahdistavilta ottaa itse puheeksi. Olipa sitten kyse pienestä tai suuresta rahaongelmasta, ja olipa taustalla mitä tahansa, niin mitä aiemmin hakeutuu avun äärelle, sitä helpommin ongelmat selviävät. Nuorille on silti tärkeää korostaa, että koskaan ei ole liian myöhäistä pyytää apua. Apua kannattaa kysyä läheisiltä tai oikeastaan keneltä tahansa luotettavalta ihmiseltä. Parasta huolistu puhumisen ja avun pyytämisen kulttuurin vaalimista on se, että ottaa itse aikuisena asiat nuoren kanssa puheeksi.

Voit alkuun kertoa, millaisia vaikeuksia olet itse kohdannut ja miten pääsyt eteenpäin. Moni aikuinen kokee, ettei osaa tai uskalla neuvoa nuorta raha-asioissa, koska omakin arki on pienellä palkalla sinnittelyä eikä itsellä ei ole suuria säästöjä tai mahtavaa sijoitussalkkua. Tai sitten raha-asioissa kaikki ei ole aina mennyt ihan nappiin. Tällaiset pelot ovat ymmärrettäviä, mutta turhia. Kannattaa muistaa, että virheistä oppii, ja nuorelle aikuisen omakohtaisten kokemusten kuuleminen voi olla opettavaista ja lohduttavaa. Nuorta voi ja saa rohkeasti neuvoa arjen talous-asioissa.

Kerro myös, että apua saa anonymisti kysymällä neuvoa Takuusäätiön (www.takuusaatio.fi) Kysy rahasta -chatissa (ma-to klo 12.30–15.00 ja ke 17–19) tai soittamalla Velkalinjan maksuttomaan numeroon 0800 98009 (ma-pe klo 10–14).

Puhu rahasta avoimesti ja varhain

Nuorten talousongelmia ehkäistään tehokkaimmin puhumalla rahasta ja opettamalla taloustaitoja ja oikeaa asennetta käytännössä pienestä pitäen. Mitä oman talouden suunnittelu tarkoittaa? Miten säästetään? Mikä on varakassa? Miksi omia menoja kannattaa seurata? Miten korko lasketaan?

Mitä aikaisemmin lapsille ja nuorille opetetaan hyvän taloudenpidon perusperiaatteita, kuten säästämistä, kulujen seuraamista ja raha-asioden suunnittelua, sitä todennäköisemmin he omaksuvat tavat ja asenteet osaksi arkeaan. Oman talouden hallinta vaatii tietojen ja taitojen lisäksi oikeanlaista suhtautumista, pitkäjänteisyyttä ja päättäväisyyttä, joita voi opettaa nuorelle vähitellen. Myös aikuisen esimerkki on tärkeää, joten kasvattajan kannattaa elää itse niin kuin opettaa. Olennaista on, että rahasta keskustellaan turvallisessa, avoimessa ja rakentavassa ilmapiiressä.

Talousongelmia ehkäisevää työtteenohellanuorten kanssatyöskentelevän ammattilaisen tärkein työkalu on varhainen puuttuminen orastaviin ongelmiin. Ongelmia tunnistava ja ennakoivatyöote, puheeksiottaminen, kuuntelu ja ohjaaminen oikeiden palvelujen ääreen on valtavan tärkeää, jotta nuoren ongelmat eivät pääse kasvamaan ja pitkittymään. Tukea, neuvoja ja ratkaisuja on tarjolla kunhan nuorille kerrotaan niistä ja heitä rohkaistaan niiden käyttöön.

Vaikuta keskustelemalla

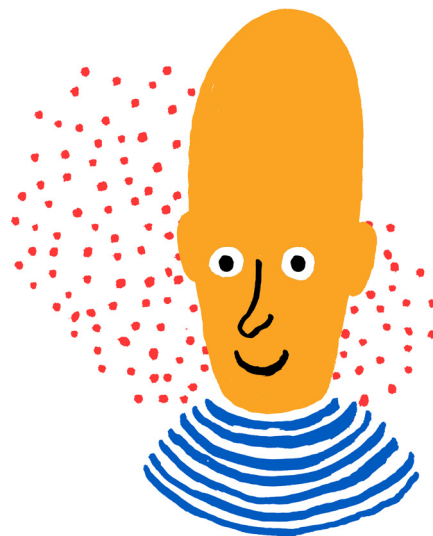
Itsenäistyvien nuorten yleisiä haasteita ovat pienituloisuuden rinnalla usein kulujen oikeanlainen priorisointi (esim. laskujen maksujärjestys), oman kuluttamiskäyttäytymisen sokeiden pisteiden tunnistaminen (esim. palvelujen kuukausisopimukset tai useita osamaksusopimuksia päällekkäin), tietynlainen lyhytjännitteisyys (talouden suunnittelemattomuus) ja vaikeus arvioida realistisesti eri asioiden (esim. itsenäisen asumisen) kuluja ja hintatasoa. Toisaalta, nuorissa on myös paljon niitä, jotka osaavat verkon hakukoneiden avulla kilpailuttaa ja hankkia palvelunsa ja tavaran sa edullisesti, mutta heiltä saattaa puuttua jarru itse kuluttamiseen. Jotkut taas koukuttuvat rahapelaamiseen jo varhain.

Koska taloudelliset asenteet ovat tärkeä osa taloudenhallintaa, taloudellista asennekasvatusta ei pitäisi sivuuttaa silloin, kun nuorille puhutaan raha-asioista. Tutkimuksissa on havaittu, että usein talouteen kohdistuvilla asenteilla on merkittävä vaikutus taloudelliseen käyttäytymiseen, mahdollisesti jopa suurempi kuin taloudellisella tietämyksellä.

Voit osaltasi vaikuttaa nuorten talousasenteisiin keskustelemalla nuoren kanssa rahasta säännöllisesti ja aina silloin, kun siihen tarjoutuu luonnollinen tilaisuus. Erityisen tärkeää raha-asioista puhuminen nuoren kanssa on ennen hänen itsenäistymistään. Täysi-ikäistymisen ja omaan kotiin muuttamisen yhteydessä vastuu raha-asioden hoitamisesta siirtyy nuorelle itselleen. Tällöin rahankäytön kanssa voi tulla ikäviä yllätyksiä, mikäli elämisen perusmenojen ja laskujen maksamiseen ei ole osattu varautua. Vanhempien luona asuessa näitä konkreettisia taitoja olisi vielä turvallista harjoitella. Kannattaa keskustella esimerkiksi siitä, kuinka paljon on hyvä varata rahaa kuhunkin elämän osa-alueeseen. Olennaista on tehdä kulujen seuraamisesta ja säästämisasenteesta nuorelle arkeen kuuluva rutiini. Vanhempien ohella myös ammattilainen voi tukea nuorta näissä tavoitteissa.

Vinkkaa palveluja ja välineitä

Kun raha-asiat on otettu nuoren kanssa puheeksi ja mahdollinen ongelma tai ongelmat selvillä, on todennäköistä ja luonnollista, ettei omasta taskusta löydy valmista ratkaisua kaikkeen, vaan on käännettävä toisen ammattilaisen puoleen. Tällöin on tärkeää tietää, mistä tietoa löytyy tai kenen puheille nuoren voi luottavaisin mielin lähettää. Oman alueen talousneuvonta- ja tukipalveluista on hyvä koota itselle lista, jota kannattaa aika ajoin myös päivittää.

Puhu rahasta -haaste

Nuorten taloudenhallinnan parissa työskentelevistä ammattilaisista koostuva Mun talous -verkosto on STEA:n tukeman Mun talous -toiminnan aikaansaannos. Organisaatioiden määrä verkostossa on kasvanut yli sataan. Verkostossa on mukana keskeisiä suomalaisia finanssi- ja nuorisoalan toimijoita. Mun talous -verkoston yhteinen tavoite on nuorten taloudellisen lukutaidon kehittyminen ja talouso Ongelmien väheneminen. Työtä tehdään mm. kouluttamalla ammattilaisia ja järjestämällä tapahtumia sekä messuja, joissa esitellään taloudenhallinnan edistämistyön ja ylivelkaantumisen ehkäisytöy parhaita käytäntöjä. Mun talous -verkosto on myös valtakunnallista näkyvyyttä saaneen joka keväisen Puhu rahasta -haastekampanjan takana, joka on osa kansainvälistä Global Money Week -liikettä. Puhu rahasta -haastekampanjan tavoitteena on lisätä tietoisuutta taloudellisen lukutaidon tärkeydestä ja merkityksestä sekä purkaa suomalaiskansallista rahasta puhumisen tabua.

Lisätietoa Mun talous -verkostosta:

www.muntalous.fi

Lisätietoa Global Money Week -liikkeestä:

<https://muntalous.fi/globalmoneyweek/>

Verkko on pullollaan kaiken tasoista informaatiota taloudenhallintaan liittyen. Nuorelle kaiken tiedon läpi kahlaaminen ja itselle olennaisen tiedon seulominen on työlästä, koska harva tietää, mistä lähteä liikkeelle ja mihin tietoon voi luottaa. Taloudelliseen ahdinkotilanteeseen joutuneella ei useinkaan ole voimia ryhtyä itse etsimään tietoa. Ammatillisena sinä voit kertoa nuorelle, mistä hän löytää luotettavaa tietoa itseään koskettavaan tilanteeseen. Parasta on, jos voitte etsiä tietoa yhdessä. Muistuta nuorta, että verkon hakukoneilta kysyttäessä kannattaa vastaukset aina tuplavarmistaa muutamalta luotettavalta sivusolta tai asian tunteilta henkilöiltä. Jos mikään epäilyttää, kannattaa varmistaa asia kysymällä neuvoa esim. Takuusaatiön Kysy rahasta -chatissa. Nuorille soveltuvia hyviä taloudenhallinnan tietolähteitä ja välineitä on koottu tämän oppaan neljanteen osaan (s. 32–39). Sähköinen materiaali pankki löytyy myös osoitteesta muntalous.fi/materiaalit.

KYSY RAHASTA-CHAT takuusaatio.fi

Kerro, että ilmaista lainaa ei ole

Nuorten keskuudessa liikkuu toisinaan urbaaneja legendoja helposta tai ilmaisesta rahasta. Totuus on, että lainamarkkinoilla ilmaista lainaa ei ole. Kannusta nuoria kilpailuttamaan suuremmat hankinnat ja nukkumaan yön yli ennen lopullista ostopäätöstä. Näitä arjen nyrkkisääntöjä noudattamalla kenenkään ei pitäisi joutua ottamaan luottoa harkitsematta. Voi myös hyvällä syyllä sanoa, että jos arjen perusmenoihin tai kuluttamiseen tarvitsee luottoa, kannattaisi hakea apua ja neuvoja talouden tasapainottamiseen luoton ottamisen sijaan.

”Kulutusluottoa jopa 60 000 € – luottopäätös minuutissa” -mainoslause verkon hakukoneen tuloksissa kuvaa hyvin, kuinka aggressiivista luottotarjontaa on. Kulutusluottoja ja vippejä tarjoavien mainosten kanssa samaan paikkaan olisi hyvä ujuttaa myös sitä harkinnan ääntä. Varsinkin nuoret kaipaavat kipeästi tietoa ja kertomuksia tosielämästä, jotka nuoria kiinnostavasti kuvaavat vaaroja, joita luotto- ja kulutusyhteiskunnassa on ja niitä ongelmia, joita luotolla elämiseen liittyy. On hyvä muistuttaa nuorta, että velalla maksaminen tulee aina kalliimmaksi kuin esimerkik-

si omista säästöistä maksaminen. Jos ei kykene säästämään, on hyvin todennäköistä, että myös velan lyhentäminen ei onnistu.

Sen sijaan, että keskittyisi pikavipeillä ja maksuhäiriömerkinnöillä pelottelemiseen, on tehokkaampaa kannustaa kyselemään ja ottamaan asioista selvää sekä kertoa, mistä luotettavaa tietoa ja apua saa. Kokemusasiantuntijoiden tarinoita kannattaa hyödyntää ylivelkaantumisen ehkäisytyössä. Toisinaan nuorelle voi olla rohkaisevaa kuulla draaman sijaan myös innostavia esimerkkejä siitä, kuinka asiat voivat sujua vaikeista lähtökohdista huolimatta. Velkatarinan sijaan voi joskus myös kertoa, kuinka omaa taloutta suunnittelemalla voi järkevillä valinnoilla omaa varallisuutta kasvattaa, jopa pienillä tuloilla.

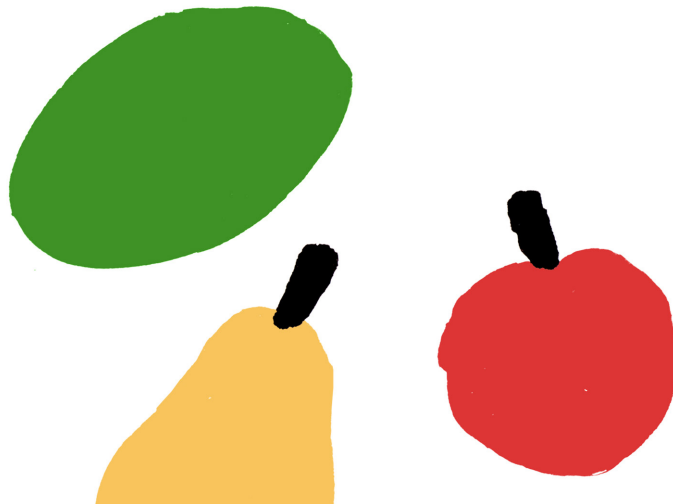
Rahaa tai rahattomuutta ei tarvitse hävetä

Joskus törmää yksioikoiseen ajatustapaan, jonka mukaan köyhyys tai ylivelkaantuminen ovat ihmisen omaa syytä. Tosielämä ei kuitenkaan ole näin mustavalkoinen.

Kenen tahansa talouden voi sotkea esim. parisuhteen päättyminen, sairastuminen, työttömäksi jääminen, läheisen kuolema, tai vaikkapa se, että vanhemmilla ei ole varaa tukea nuoren opiskelua. Yleinen on myös stereotyyppinen käsitys siitä, että varallisuus tekisi ihmisestä jotenkin ahneen tai itsekkään. Kateuden ja hyväksikäytön pelko saa yhdet piilottelemaan varallisuuttaan ja toiselle rahaan liittyvät negatiiviset käsitykset saattavat olla yksi syy siihen, miksi säästäminen ei onnistu.

Jos raha symboloi ihmiselle pelkkää saituutta, epäonnea tai surua, on ymmärrettävää, ettei rahaa tee mieli kerätä itselleen - edes turvaksi. Ammatillaisen on syytä ottaa rahakeskusteluihin omista kokemuksistaan huolimatta neutraali asenne, jotta nuorelle olisi mahdollisimman helppo ja turvallinen tila käsitellä aihetta omista lähtökohdistaan.

Onkin hyvä kannustaa nuoria tuomaan arjisissa tilanteissa esille omat taloudelliset rajansa, kannustaa sanomaan suoraan ja häpeilemättä: ”Minulla ei ole varaa tähän. Voidaanko tehdä jotain muuta?” Nuorelle kannat-

ttaa opettaa, että oikeita ystäviä ei voi ostaa ja että parhaat asiat elämässä ovat usein ilmaisia. Lähtökohdista huolimatta nuoren on tärkeä kuulla, että omiin tuloihin ja varallisuuteen voi myös yrittää vaikuttaa pitkällä aikajänteellä mm. opiskelemalla itselleen ammatin, säästämällä kuu-kausittain, kilpailuttamalla palveluita ja sijoittamalla säästöjä harkitusti. Nuoruus pitää sisällään elämänvaiheita, kuten opiskelu, armeija ja siviilipalvelus, työnhaku jne., jolloin tarvitaan tukien ja etuuksien hakemiseen liittyvää osaamista. Myös näistä olisi hyvä nuorille puhua hyvissä ajoin.

Kuuntele ja keskity konkretiaan

Talous- ja velka-asioiden ensiavun tarpeessa olevat nuoret kaipaavat avukseen ennen kaikkea kuuntelijaa ja konkreettisia välineitä. Kerro, että olet tukena mahdollisten vaikeuksien selvittämisessä ja että ongelmiin kyllä löytyy ratkaisu enemmän tai myöhemmin.

Pohdi, mitä ovat ne välineet, materiaalit ja tekniikat, joista juuri sinun nuorelle olisi eniten hyötyä.

Selvitä yhdessä nuoren kanssa, mitkä ovat alueelliset lähipalvelut, jonne voit ohjata häntä hakemaan apua. Onko jotain, mitä voisit tehdä nuoren kanssa yhdessä? Tämän oppaan neljänteen osaan on koottu runsas määrä erilaisia materiaalisivustoja, apuvälineitä, laskureita, pelejä ja maksutomia neuvontapalveluja, joihin tutustuttuasi tiedät ja tunnet kattavasti kaikki ne maksuttomat ja kohtuuhintaiset palvelut, jotka ovat valtakunnallisesti tarjolla nuorten vaihtuviin taloudellisiin tilanteisiin ja tarpeisiin.

Innostu rahasta!

Viimeistään nyt myös sinun kannattaa innostua talousasioista. Kun olet itse innostunut, on sinun helpompi innostaa muita. Raha itsessään tekee harvoin onnelliseksi, mutta tieto omasta rahatilanteesta ja tietynlainen vakaus vapauttaa voimavaroja niihin oikeasti tärkeisiin ja innostaviin asioihin elämässä. Esimerkiksi säästäminen ja sijoittamisen harjoittelu voi olla hauskaa, kun päämäärä on selvillä. Rahan avulla ylläpidetään turvallista ja hyvää arkea, mutta rahalla voi toteuttaa myös monia unelmia. Säästöjä tarvitaan esim. opiskeluaikana, unelmien lomamatkaan tai ensiasunnon ostoon.

Kulutusvalinnoilla on merkittävä vaikutus niin ympäristön tilaan kuin ihmisten ja eläinten hyvinvointiinkin. Kuluttaminen ei kuitenkaan välttämättä ole paha asia, kunhan se perustuu tarpeeseen ja harkintaan. Itse tienatuilla ja säästetyillä rahoilla voi myös parantaa maailmaa esim. lahjoittamalla rahaa kehitysyhteistyöhön tai sijoittamalla yhteiskunnallisiin hankkeisiin.

Talous ja tunnetaidot

Raha-asioista puhutaan nuorten kanssa usein vasta silloin, kun niistä on tullut ongelma. Harvoin myöskään tulee puheeksi se, miten vahvasti raha-asiat ja tunteet toisiinsa kietoutuvat. Syytä olisi – sen verran merkityksellinen on tunnetaitojen rooli arjen hanskaamisessa.

Talousasioiden hoitaminen on paljon enemmän kuin ahkeruudesta kertova mekaaninen suoritus. Kyse voi olla myös siitä, kuinka hyvin tunnetaidot ovat hallussa. Otetaan esimerkiksi laskujen maksaminen, taito joka on hallittava viimeistään silloin, kun muuttokuorma kaartaa pois lapsuudenkodin pihasta. Jos oma talous on kuralla, rahatilanne epäselvä, tai paljon muuta mielen päällä, voi kiusaus laskun avaamatta jättämiseen olla suuri. Avaamattoman laskun voi työntää laatikkoon pinon alimmaiseksi. Pikku hiljaa siitä paisuu mörkö, joka valvottaa yöllä ja tuntuu möykkyinä vatsassa.

Toinen esimerkki on jonkin asian hoitaminen puhelimitse. Arkinen tilanne, josta suoriutuminen voi monelle olla yllättävän vaikeaa. ”Siitä vaan reippaasti puhelin käteen ja soittamaan” – niin yksinkertaisen kuuloista! Mutta laskun lähettäjälle soittaminen tai sovittuun virallistapaamiseen meneminen voi jännittää sie-tämättömän paljon, niin, että vatsaan sattuu, hikoiluttaa ja kurkua kuristaa. Tällaisessa olotilassa on vaikea olla reipas ja hoitaa hommat, vaikka tosissaan haluaisi.

Talouden- ja arjenhallinnan taitojen vahvistaminen tulisi aloittaa tunnetaitojen vahvistamisesta. Nuori tarvitsee taitoja tunnistaa tunteitaan, kertoa niistä muille ja sietää sitä, että välillä tuntuu tosi epämiellyttävältä. Lisäksi hän tarvitsee keinoja tasoittaa tunteita – erityisesti niitä epämiellyttäviä.

Olennaista on myös omaan pärjävyyteen uskominen. Se on tunnetta siitä, että voi omalla toiminnallaan vaikuttaa asioihinsa ja muuttaa elämänsä olosuhteita itselleen suotuisammaksi. Kaikkiin elämäntilanteisiin ei toki voi vaikuttaa, mutta tunnetaitojen avulla haastavien tilanteiden kohtaaminen ja niistä eteenpäin pääseminen on helpompaa. Keskeistä on ymmärrys siitä, että nämä taidot eivät kartu itsekseen, vaan niitä täytyy opetella.

Aseman Lapset ry:n Taivun, pystyn, pärjään -hankkeessa (2015–2017) kehitettiin talouteen ja tunnetaitoihin liittyviä toiminnallisia menetelmiä.

Tutustu tarkemmin talouden tunnetaitoihin:

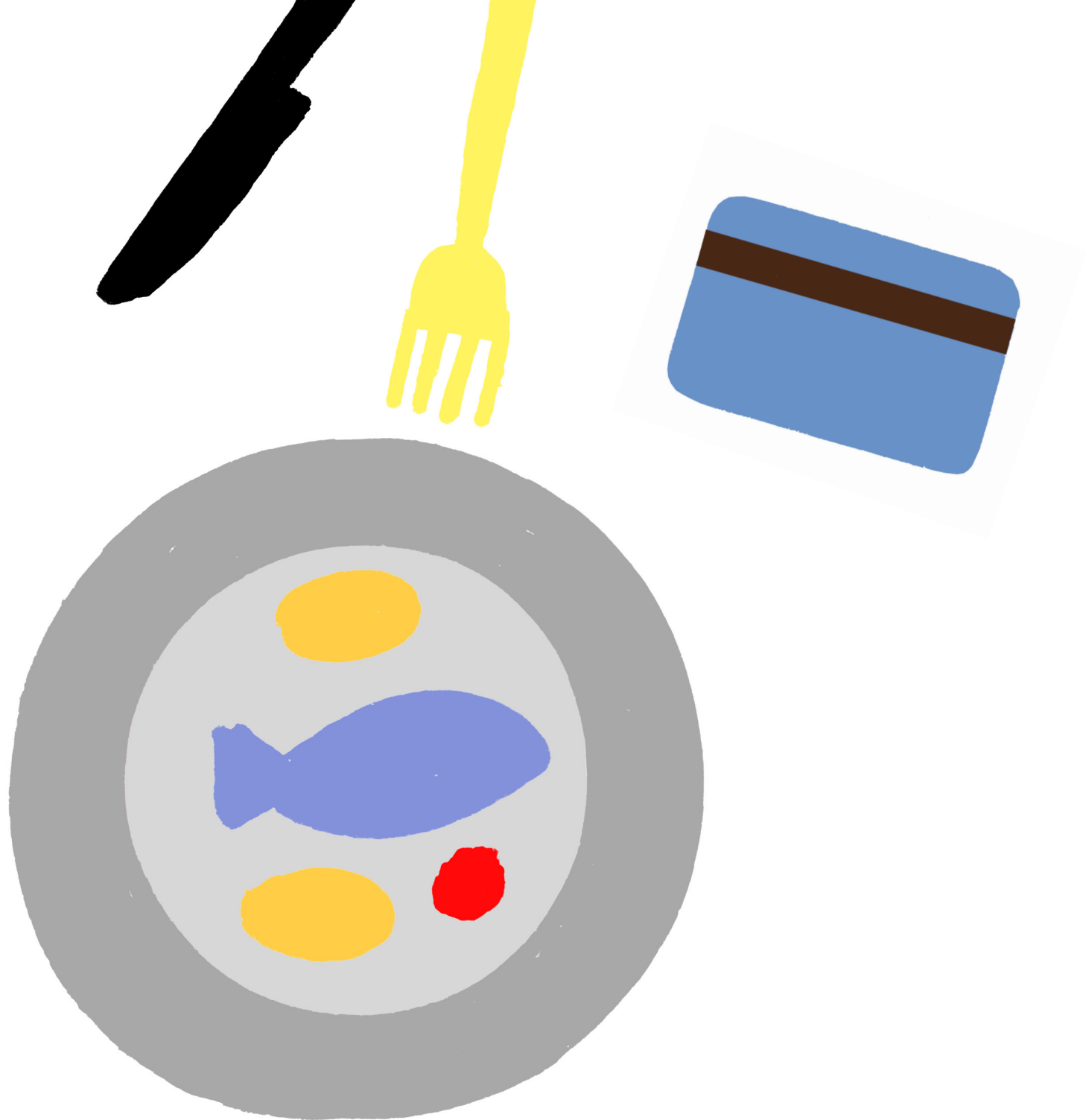
www.asemanlapset.fi

Tunnista talousongelmien taustat ja riskitilanteet

Alla olevaan listaan on kerätty asioita, jotka ovat nuorten velkaongelmien taustalla tai riskitekijöitä velkaantumisen kannalta. Jos teet töitä jonkun alla olevan asian parissa tai kohtaat nuoria, joiden elämään liittyy jokin näistä asioista, ota raha-asiat puheeksi!

- pienituloisuus
- yksinhuoltajuus
- pitkäaikaistyöttömyys
- lastensuojelutausta
- yksin maahan tullut turvapaikanhakija
- hauraat sosiaaliset verkostot
- oppimisvaikeudet
- mielenterveysongelmat
- asunnottomuus / kriisiytynyt asumishistoria
- riippuvuudet
- rikostausta
- ylisukupolvinen huono-osaisuus
- vastuu omista raha-asioista ensimmäistä kertaa
- omaan talouteen siirtyminen
- kokemattomuus
- tietämättömyys etuuksista ja palveluista
- muuttuvat elämäntilanteet
- sairastuminen
- muutokset tuloissa tai menoissa
- lapsen syntymä
- ero

Arjen talouden hallinta

Tässä osassa käymme läpi arkeen ja taloudenhallintaan liittyviä keskeisiä asioita, joita nuoren olisi hyvä tietää ottaessaan haltuun omaa talouttaan, ja joihin nuoret usein kaipaavat neuvoja itsenäistyessään. Luvussa annamme myös vinkkejä taloudenhallinnan rutiineihin ja taloudellisten valintojen tekemiseen, joihin myös ammattilaisten olisi tärkeää nuoria kannustaa.

Elämme luotto- ja kulutusyhteiskunnassa, jossa kuluttaminen luotolla on arkipäiväistynyt. Kuluttamisesta on tullut näkymättömämpää sähköisen maksamisen myötä. Jatkuvasti syntyy uusia ja vaivattomampia keinoja, joilla yritykset haluavat tehdä maksutapahtumasta mahdollisimman yksinkertaisen, jotta kulutuspäätös olisi helppo tehdä. Digitaalisuuden kehittyminen tekee piilokuluttamisesta entistä helpompaa. Tällöin ostettujen tuotteiden tarpeellisuuden arviointi suhteessa omaan maksukykyyn jää usein tekemättä. Toisaalta edelleen pienellä vaivalla ja maalaisjärjellä on mahdollista tehdä taloudenhallinnan kannalta järkeviä kulutuspäätöksiä. Hyvään alkuun pääsee seuraamalla ja suunnittelemalla omaa rahankäyttöä. Tällöin saa käsityksen omasta taloudellisesta tilanteesta ja voi kokea voivansa vaikuttaa omaan elämään.

Uudesta opetussuunnitelmasta huolimatta perusopetuksessa on verrattain vähän arjen taloustaitojen opetusta. Nuoren perhetausta ja lähipiiri määrittelevät edelleen pitkälti sen, millaiset lähtökohdat nuori saa oman talouden hallintaan itsenäistyessään. Näin ollen nuorten taloudelliset valmiudet ovat keskenään hyvin erilaisia. On huomioitava, että kaikki eivät saa kotoa riittävää tai ollenkaan tukea oman talouden hallintaan. Koulu ja ammattimaiset tukiverkostot nousevat tärkeään rooliin, jotta kaikki nuoret saisivat tarvittavat elämänhallintataidot ja tasavertaiset lähtökohdat omaan rahankäyttöön.

Painottamalla konkreettisia rahataitoja, kuten säästämistä, oman talouden tulojen ja menojen seuranta, menojen maksamisen tärkeysjärjestyttä, tietoa ja ymmärrystä sopimusasioista sekä talouden suunnitte-

lua ja esim. asunto- ja muuta pitkäaikaissäästämistä, nuori saa tukea, neuvoa ja vahvistusta sellaiseen taloudenhallintaan, joka kantaa läpi elämän. Jotta mahdollisimman moni nuori innostuisi varhain oman talouden hallinnasta, pitää opetuksen, tuen ja neuvonnan lähteä liikkeelle nuoren omaa elämää lähellä olevista arkisista esimerkeistä ja nuoren kokemusmaailmasta.

Oman rahatilanteen kartoitus

Oman rahatilanteen kartoittaminen paljastaa omat kulutustottumukset ja auttaa näkemään, mihin rahaa kuluu. Selvittämisen jälkeen voi miettiä, mihin rahojen pitäisi kulua tai mihin niitä oikeasti haluaisi käyttää. Ensin kootaan yhteen paperit, joissa on tulo-, meno-, varallisuus- ja velkatiedot. Tämä auttaa oman tilanteen selvittämistä ja taloussuunnitelman (budjetin) tekemistä. Tietojen keräämisestä on hyötyä, vaikka ei tekisikään taloussuunnitelmaa. Tietoja tarvitaan tarvittaessa myös talous- ja velkaneuvonnassa tai verottajan kanssa asioidessa sekä Kelan etuuksia tai toimeentulotukea hakiessa.

Taloussuunnitelma ja menojen seuraaminen

Taloussuunnitelman tekemisen ohella sekä tulojen ja menojen että varallisuuden ja velkojen seuraaminen auttaa hallitsemaan omaa rahatilannetta. Seuranta- ja suunnittelujakso kannattaa ulottaa mielellään vähintään kahden kuukauden mittaiseksi, koska lyhyempi ajanjakso ei anna riittävän kattavaa ja luotettavaa kuvaa omasta taloudellisesta tilanteesta.

Viikkosuunnitelma toimii, jos tuloja saa useissa erissä ja etenkin jos ne vaihtelevat kuukauden aikana. Viikkosuunnitelman avulla näkee, millä viikolla saa tuloja ja laskuja erääntyä.

Kuukausisuunnitelma toimii, kun elämäntilanne on vakaa ja tuloja tulee säännöllisesti kerran tai kaksi kertaa kuussa. Lisäksi se sopii, jos ei ole useita velkoja tai laskuja, eikä tarvetta siirrellä laskuja tai neuvotella maksusuunnitelmia. Sekä viikko- että kuukausisuunnitelmissa voi käyttää apuna joko sähköistä Penno-taloudenhallintasovellusta tai paperista Penno-työkirjaa. Myös esimerkiksi Marttaliiton sivuilta löytyy Excel-pohjainen lomakepohja oman talouden seuraamiseen (Lue apuvälineistä lisää tämän oppaan osiosta IV, s. 36).

Menot tärkeysjärjestykseen

Menot kannattaa laittaa tärkeysjärjestykseen ennen tarkemman talous-suunnitelman laatimista. Se helpottaa päätöksentekoa, jos rahat eivät riitä kaikkeen. Tärkeää on myös pysyä suunnitelmassa. Jos kaikista kertyneistä laskuista ei selviä, kannattaa pienet laskut maksaa ennen suuria, koska perinnässä niistä tulee suhteessa enemmän lisäkuluja. Kalliit luotot kannattaa lyhentää ennen halvempia. Listaa myös tärkeysjärjestyksen lopussa olevat menot, joita voi lykätä.

- Asumiskulut (vuokra, sähkö ja vesi)
- Muut välttämättömät menot (mm. ruoka, lääkkeet, vakuutukset, lapsen päivähoito)
- Muut laskut (mm. liikkuminen, puhelin- ja nettiliittymä)
- Velkojen maksu

PENNO.fi
Seuraa arkeasi

Suunnittelun ja selvittämisen hyödyt

CHECK!

- Auttaa laittamaan menot tärkeysjärjestykseen
- Näkee, paljonko tarvitsee välttämättömiin menoihin ja rahaa jää muuhun
- Oppii säästämään tuleviin menoihin ja yllättävien menojen varalle
- Välttää harkitsematonta velkaantumista
- Ei tee epärealistisia maksusopimuksia velkojen kanssa
- Huomaa, jos tarvitsee taloudellista tukea tai apua velkaongelmiin.

Lähde: Takuusäätiö

Tulo- ja menotietojen (tuloslaskelma) sekä varallisuus- ja velkatietojen (tase) kokoaminen

a) Tulotositteet: palkkalaskelmat pää- ja sivutuloista, päiväraha-, eläke-, asumistuki- ja toimeentulotukipäätökset sekä muut ilmoitukset, joissa on maksettavat sosiaalietuudet tai muut tulot. Kannattaa tarkistaa, saako jo kaikki tuet, joihin on oikeutettu. Apuna selvittämisessä voi käyttää esim. **Omat rahat -palvelua** (muntalous.fi/omat-rahats). Tulotietoja voi tarkistaa myös tiliotteelta.

b) Menotositteet: vuokra, sähkö, vesi, vakuutukset, lehti, puhelin, nettiliittymä, päivittäistavaraostokset, ravintolapalvelut ja muut laskut. Menoihin kirjataan myös säännölliset menot, joista ei tule laskua. Ne näkee yleensä tiliotteilta. Muuttuvat menot (esim. harrastukset, ravintolat, kirjat ja lehdet ym.) on helpompi laskea yhteen, kun kerää laskut ja kuitit talteen kuukauden ajalta, pitämällä ostospäiväkirjaa tai kirjaamalla ostokset **Penno.fi -palveluun**.

c) Varallisuus: osakkeet, kiinteistöt, auto ja arvokas irtaimisto, jotka voi tarvittaessa realisoida.

d) Velkatiedot: omien velkojen selvittäminen alkaa siitä, että tietää, mihin ja kuinka paljon on velkaa. Velkoja voi joutua selvittämään useasta eri paikasta. Velkojen selvittämisestä enemmän tämän oppaan osassa III sivuilla 22–23.

Ota Penno avuksi!

WINK!

Menojen ja tulojen selvittämisessä apuna voi käyttää paperista Penno-työkirjaa tai sähköistä **penno.fi**-työkalua. Ne auttavat arki-menojen hahmottamisessa ja oman talouden hallinnassa. Pennon käyttöönottoon löytyy videot Youtubesta. Ks. lisätietoa pen-nosta ja sen käyttämisestä tämän oppaan osasta IV, s. 36.

Säästäminen ja sijoittaminen

Harva on niin varakas, että voi ostaa kaiken haluamansa. Säästäminen on keino saada rahat riittämään paremmin. Pitkäjänteisesti säästämällä voi toteuttaa isommankin unelman. Säästäminen on kannustavaa ja kannattavaa aina, kun sillä on jokin tavoite (esim. uusi vaate, pyörä, lomamatka tai asunto).

Varakassa

Ei ole olemassa yhtä oikeaa tapaa säästää ja käyttää rahaa. Säästäminen säästötilille kannattaa opettaa lapsille ja nuorille viikko- tai kuukausirahan avulla, jolloin myöhemmin omista kuukausituloista säästäminen jatkuu luontevasti opittuna tapana. Hyvä säästötavoite on esimerkiksi 10 % bruttotuloista, mutta pienemmälläkin prosentilla voi aloittaa.

Kannattaa muistaa, että menojen karsiminen on useimmiten helpompaa kuin tulojen kasvattaminen. Ja vaikka rahasta ei olisikaan tiukkaa, kannattaa omaa kuluttamista ja taloudellista käyttäytymistä aika ajoin seurata ja tarvittaessa tehdä siihen muutoksia.

Isoäidin vanha neuvo on säästää sukan varteen pahan päivän varalle. Kyse on elämän yllättävistä menoista, joihin ei ole etukäteen osannut varautua. Yllättävä meno voi liittyä myös elämän myönteiseen tapahtumaan, kuten vaikka lapsen syntymään. Olennaista on, että sopivan suuruisen varakassa on säästettynä ja rahan saa tarpeen tullen nopeasti käyttöön yllättävän ja välttämättömän menon sattuessa. Hankinnan maksaminen omista säästöistä tulee velaksi ostamista huomattavasti halvemmaksi. On myös hyvä muistaa, että mikäli ei kykene säästämään säännöllisesti, ei velankaan lyhentäminen todennäköisesti onnistu.

Se kuinka suuren varakassan tarvitsee, riippuu omasta elämäntilanteesta ja -tyylistä. Yleinen suositus varakassalle on noin parin kolmen kk:n menoja vastaava summa. Jos säästäminen tuntuu alkuun vaikealta, voi pyrkiä vähentämään päivittäisiä pieniä ostoksia, jotka tekevät yhteenlaskettuna suuren summan vuositasolla. Heräteostokset ovat usein esim. herkuja tai hankintoja alennusmyynneistä, joita välttämällä säästyy rahaa johonkin tarpeellisempaan.

Asunto- ja pitkäaikaissäästäminen

Oman varallisuuden kartuttaminen on kaikkien oikeus. Näin ollen myös säästämis- ja sijoittamistaitoja on tärkeää opettaa kaikille lapsille ja nuorille. Omien raha-asioiden suunnittelu voi olla palkitsevaa ja innostavaa, kun työkalut ovat oikeat, seuranta säännöllistä ja tavoitteet realistisesti asetettuja.

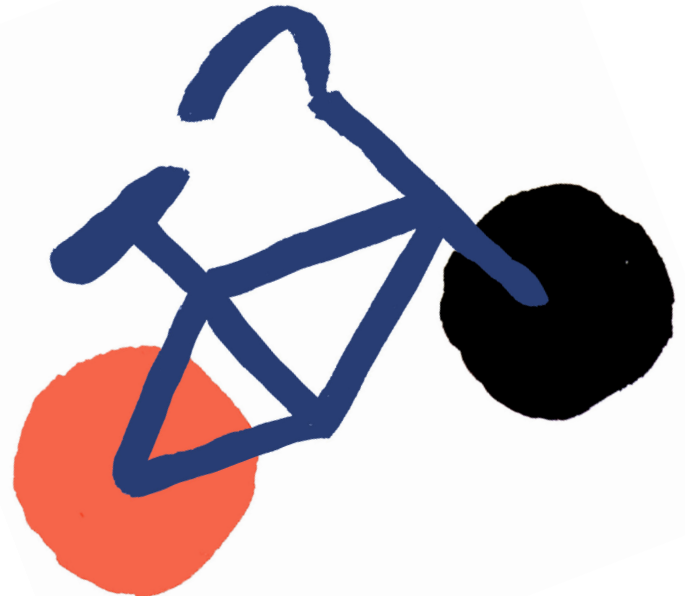
Itselleen sopivan kokoisen varakassan säästettyään voi pohtia, saisiko korkotasosta riippuen osalle uusista säästöistä parempaa tuottoa jostain muualta kuin pankkitililtä. Nuorelle kannattaa puhua esimerkiksi

valtion takaaman ASP-lainan ja asuntosäästämisen eduista.

Nuoria kannattaa innostaa myös pitkäaikaissäästämiseen ja tutustumaan esimerkiksi rahastojen ja pörssiosakkeiden maailmaan sijoittamiseen liittyviin riskeihin ja kustannuksiin perehtyen. Aloittaa voi esimerkiksi Pörssisäätiön materiaalien ja tilaisuuksien kautta: www.porssisaatio.fi.

Ostaminen ja maksaminen

Maksutapoja on monia ja jokainen on kuluttajana erilainen. Itse kannattaa valita tapa, joka sopii parhaiten omaan elämäntilanteeseen. Tuotteen lopullinen hinta voi vaihdella riippuen siitä, minkälaisen maksutavan tuotteelle valitsee. Kaupat voi tehdä esimerkiksi käteisellä, pankkikortilla, luottokortilla, mobiilisti, lainalla tai osamaksulla. Luotolla ostamisesta koituu aina lisää kuluja. Ilmaista lainaa ei ole. Kannattaa muistaa, että velka korkoineen on maksettava takaisin ennen tai myöhemmin ja pidempi maksuaika tarkoittaa aina enemmän todellisia kuluja.

Raha-Amigo

Raha-Amigo on Taloustaitohankkeessa luotu toimintamalli, jossa raha-asioihin tukea tarvitseva nuori saa mentorikseen vapaaehtoisen pankin työntekijän. Nuoren tuen tarve voi olla tuhansien eurojen velkojen selvittely – tai budjetin laatiminen oman talouden tueksi. Pääasia on, että nuorella on motivatio omien asioiden eteenpäin viemiseen. Liikkeelle lähdetään siitä, missä nuori kokee tarvitsevänsä apua. Raha-Amigossa nuori ja mentorit tapaavat toisiaan yhteensä kuuden tunnin ajan. Alkuun käytetään hieman aikaa tutustumiseen, heti ei ole pakko puhua rahasta. Vapaaehtoisen ja nuoren tapaamiset perustuvat matalan kynnyksen kohtaamiseen, ja jutella voi myös muustakin kuin raha-asioista. Mentorin ei tarvitse olla taloustaitojen tai velka-asioden asiantuntija. Perustiedoilla pärjää, ja useimmiten nuorille tärkeintä on se, että asioita voi selvittää rauhassa yhdessä jonkun kanssa. Mentorin- nuori -parin taustalla on myös nuoren oma työntekijä, joka voi tarvittaessa jatkaa työskentelyä nuoren kanssa siitä, mihin mentorin ja nuori jäävät. Vaikka kuudessa tunnissa ei ihmeitä saada aikaan, toimii Raha-Amigo nuorelle alkusysäyksenä ja motivaatiobuusterina, joka kantaa pidemmälle.

Taloustaitohanke toteutetaan Vamos-palveluiden koordinoimana yhteistyössä Danske Bankin, OP:n ja Nordean kanssa. Raha-Amigoon osallistuminen on mentoreille työaikaa – pankit kantavat yhteiskuntavastuutaan mahdollistamalla mentoreille vuodessa yhden työpäivän verran palkallista työaikaa hankkeeseen. Nuoret ohjautuvat hankkeeseen oma työntekijänsä kautta. Mentorit saavat tuekseen koulutuksen, käsikirjan sekä tieto- ja tehtäväpaketin.

Taloustaitohanke tarjoaa myös ryhmävalmennusta, jossa taloustaitojen opetus viedään jo olemassa oleviin nuorten ryhmiin

Lisätietoa Raha-Amigosta ja ryhmävalmennuksesta:

www.hdl.fi/vamos/taloustaitohanke/

Viisi vinkkiä nuorelle järkevään rahankäyttöön

- Pidä kirjaa tuloista ja menoista, suunnittele etukäteen mihin sinulla on varaa.
- Maksa perusmenot aina ensin (vuokra, sähkö, puhelinlasku jne.).
- Pidä säästössä rahaa, ettei tarvitse heti ottaa lainaa yllättävän menon kohdalla.
- Älä maksa velkaa velalla. Jos otat lainaa, tee realistinen suunnitelma sen pois maksamiseksi.
- Hae apua mahdollisimman aikaisin, jos raha-asioden hoitaminen tuntuu hankalalta.

VALTTI-prosenttilaskukoulu

Ihanat kengät ja vielä alennuksessa! Vuokraisäntä ilmoittaa korottavansa vuokraa 4 %. Paljonko maksaa?

Ei hätää, jos koulun matikantunnit menivät vähän ohi. Tässä pikakertaus prosenttilaskusta, jota tarvitsee usein elämässä. 1 % on yksi sadasosa koko määrästä. Eli $1\% = 1 : 100 = 0,01$

Alennus

Alennusmyynnin paidan normaali hinta on 40 €. Nyt siitä saa 30 % alennusta.
Kuinka paljon paita nyt maksaa?

Esimerkki 1.

1. Mieti paljonko prosentteja jää, jos miinustat 30 prosenttia pois 100 prosentista (eli $100\% - 30\% = 70\%$)
2. Jaa tulos sadalla (eli $70 : 100 = 0.7$)
3. Kaiva kännykän laskin esiin ja laske paidan normaalihinta 40 € kertaa 0.7 (eli $40\text{ €} \times 0.7 = 28\text{ €}$)

Paita maksaa alennuksen jälkeen 28 €.

Esimerkki 2.

Laske alennus kaavalla: $30 : 100 \times 40 = 12\text{ €}$
Vähennä alennus normaalista hinnasta: $40\text{ €} - 12\text{ €} = 28\text{ €}$

Paita maksaa alennuksen jälkeen 28 €.

Veroprosentti

Olet duunissaja saat kuukaudessa 1 200 € palkkaa bruttona. Veroprosenttisi on 18 %. Paljonko palkastajää käteen, eli kuinka paljon palkkasi on nettona?

$$100\% - 18\% = 82\%$$

$$1\,200 \times 0.82 = 984\text{ €}$$

Käteen jää 984 euroa. (Huomaa, että tässä nettopalkasta ei ole vähennetty muita maksuja kuin valtiolle menevä vero. Lisäksi työnantaja vähentää bruttopalkastasi muitakin maksuja.)

Korotus

Maksat vuokraa 400 € kuukaudessa. Vuokraisäntä ilmoittaa korottavansa vuokraa 4 %.
Paljonko joudut tulevaisuudessa maksamaan?

Esimerkki 1.

1. Laske kuinka paljon saat, kun 100 prosenttiin lisätään 4 prosenttia (eli $100 \% + 4 \% = 104$)
2. Jaa tulos sadalla (eli $104 : 100 = 1.04$)
3. Kerro nykyinen vuokran määrä tuloksella (eli $400 \times 1.04 = 416 \text{ €}$)

Vuokrasi on jatkossa 416 €

Esimerkki 2.

Laske korotus kaavalla: $4 : 100 \times 400 = 16$
Lisää korotus alkuperäiseen summaan: $400 \text{ €} + 16 \text{ €} = 416 \text{ €}$

Vuokrasi on jatkossa 416 €

Osuus

Kuukausivuokrasi on 400 €. Kuukausitulosi ovat 900 €. Kuinka monta prosenttia vuokran osuus on tuloistasi?

Laske kuinka monta prosenttia 400 euroa on 900 eurosta.
Kerro se sadalla: $400 : 900 \times 100 = 44.4 \%$

Muutos

Kuukausivuokrasi on 400 €. Vuokraa korotetaan 450 euroon. Kuinka monta prosenttia vuokra nousee?

1. Laske ensin muutos: $450 - 400 = 50 \text{ €}$
2. Laske sitten, kuinka monta prosenttia muutos on alkuperäisestä vuokrasta
3. Kerro se sadalla: $50 : 400 \times 100 = 12.5 \%$

Kaava voi olla myös tässä muodossa: $(450 - 400) : 400 \times 100 = 12.5 \%$

Prosenttilaskukoulu on lainattu Kuluttajaliiton luvalla Valtti – tietosuora nuoren talouteen -materiaalista.
Lähde: www.kuluttajaliitto.fi

Luotot ja lainat

Kortilla vai käteisellä?

Luottokaupan voi tehdä mm. maksuaikakortilla, luottokortilla, kauppojen omilla luottotileillä ja osamaksulla. Luottokorttia voi käyttää ostosten ja palvelujen maksamiseen ja käteisen rahan nostoon automaateista. Luottokorttien käyttöehdot ovat korttikohtaisia. Luottokortin voi saada maksukykyinen täysi-ikäinen henkilö, jolla ei ole maksuhäiriömerkintöjä. Alaikäinen voi saada rinnakkaiskortin vanhempien korttiin. Korteista maksetaan vuosimaksua, tilinhoitomaksuja ja/tai muita kuluja. Kun hankkii kortin, on hyvä tarkistaa huolella mitä kuluja joutuu maksamaan, vaikkei käyttäisiikään korttia ja mitä kuluja syntyy, kun luottokortilla tekee ostoksia. Verkossa maksaessa on tavallista käyttää maksuvälineenä luottokorttia. On hyvä muistaa, että kun ostaa luotolla, ostaa velaksi. Arjen päivittäistavaroiden hankkimista luottokortilla kannattaa siksi usein välttää ja pyrkiä maksamaan ne käteisellä tai pankkikortilla. Luottokortilla maksaminen voi tuoda turvaa silloin, kun ostetun tavarahan tai palvelun saa vasta maksun jälkeen. Tällöin luottokorttivyhtiöstä voi saada rahat takaisin, mikäli maksettua tuotetta tai palvelua ei jostain syystä toimiteta.

Lainaksi otetusta rahasta tai osamaksukaupasta joutuu maksamaan korvausta eli korkoa. Korkon määrä ilmoitetaan prosentteina (%). On hyvä selvittää lainan todellinen vuosikorko eli korkoprosentti, joka saadaan laskemalla kaikki luotosta aiheutuvat kustannukset yhteen. Vasta todellisen vuosikoron selvittyä, voi verrata eri luottoja keskenään.

Kulutusluotot

Kulutusluottoja voi saada vakuuksilla tai vakuudettomina sekä pankista että luottokortti- ja rahoitusyhtiöistä. Erilaiset yritykset tarjoavat asiakkailleen mahdollisuutta tehdä sopimuksen luotolla maksusta. Luottojen todelliset vuosikorot ovat yleensä erittäin korkeita ja lisäksi usein peritään tilinhoitomaksuja ja muita kuluja. Vakuudettomat luotot ovat yleensä vakuudellisia kalliimpia. Pikavipillä tarkoitetaan käytännössä samaa asiaa kuin vakuudettomalla kulutusluotolla.

Opintolaina

Opintolaina on valtion takaama laina, joka pitää maksaa takaisin. Jos Kela myöntää nuorelle lainatakauksen, voi lainan hakea itse valitsemasta pankista. Koska Kela takaa opintolainan, ei lainalle tarvitse hakea muuta vakuutta. Takausta on voimassa enintään kolmekymmentä vuotta ensimmäisen lainaerän nostamisesta. Opintolainan korosta ja takaisinmaksuakataulusta sovitaan oman pankin kanssa. Opintolainan valtiontakauksen voivat saada ne opiskelijat, jotka saavat Kelasta opintorahaa tai Koulutusrahostolta aikuiskoulutustukea. Maksuhäiriömerkintä ei ole este opintolainan saannille.

Lisätietoa opintolainasta Kelan verkkosivuilta:

www.kela.fi/opintotuki-opintolaina ja kela.fi/opintolainahyvitys

Sopimukset

Ihmisen täysi oikeustoimikelpoisuus alkaa 18-vuotiaana. Sitä ennen huoltajat ovat lain mukaan hänen edunvalvojaan. Mitä vanhempi nuori on, sitä merkittävämpiä sopimuksia hän voi tehdä. Nuorella on oikeus määrätä niistä rahoista, joita hän on omalla työllään ansainnut. Alaikäinen ei voi kuitenkaan ottaa lainaa. Velkasuhteena pidetään myös sopimusta, josta laskutetaan säännöllisesti (esim. matkapuhelin- tai internet-liittymä). Koska alaikäisellä on oikeus tehdä vain ns. merkitykseltään vähäisiä ja tavanomaisia sopimuksia, ovat työsopimus ja vuokrasopimus usein nuoren ensimmäisiä merkittäviin rahasummiin liittyviä sopimuksia. On tärkeää, että nuorelle kerrotaan hänen tekemiinsä sopimuksiin liittyvistä vastuista ja velvollisuuksista hyvissä ajoin ennen niiden allekirjoittamista.

Lue lisää sopimuksista Kuluttajaliiton verkkosivuilta:

www.kuluttajaliitto.fi

Palkka

Edellä on puhuttu siitä, miten omia menoja karsimalla on helpompaa saada kerättyä säästöjä kuin tuloihin vaikuttamalla. Omiin tuloihin voi kuitenkin vaikuttaa esimerkiksi työnhakutilanteessa tai pyytämällä korotusta omaan palkkaan kokemuksen lisääntyessä sekä työn vaativuuden ja vastuiden kasvaessa. Oman alan yleinen palkkataso kannattaa selvittää ennen palkkatoivomuksen esittämistä esimerkiksi kysymällä asiasta omasta ammattiliitosta.

Kesätyöt on useimmiten nuorelle ensimmäinen itse tienattu palkkatulo. Ammattilaisena voit neuvoa, kannustaa ja tukea nuorta ensimmäisen kesätyön hankkimisessa. Nuorelle on arvokasta kuulla, mitä asioita työnhauksa kannattaa huomioida. Kokemuksen myötä nuori oppii työntekijän vastuista, velvollisuuksista ja oikeuksista. Ammattilaisena sinä voit tukea nuorta, jotta hänelle jäisi ensimmäisistä työharjoitteluista ja palkkatöistä kannustava kokemus.

Palkkatasa-arvo

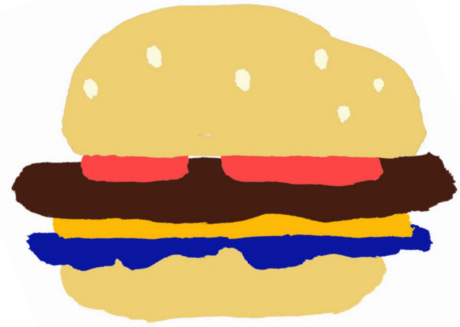
Suomen työmarkkinoilla naiset saavat keskimäärin 601 euroa miehiä vähemmän palkkaa kuukaudessa (Tilastokeskus Ansiotasoindeksi 2018). Tilastokeskuksen mukaan naisilla on 17 prosenttia pienempi palkka kuin miehillä (2017). Ero selittyy osittain vanhalla TES-järjestelmällä, jossa naisilla ja miehillä oli eri palkkataulukot. Vaikka järjestelmä sittemmin purettiin, ei ajattelu ole vielä kukaan täysin kadonnut. Naisten ja miesten palkkaero näkyy jo varhain. Tytöt saavat kesätyöstä huomattavasti vähemmän palkkaa kuin pojat.

Palkkaerojen kitkemisessä tärkeää on mm. yleinen palkkatietous, naisten ja esim. vähemmistöjen edustajien kannustaminen hakemaan vaativampia tehtäviä sekä avoin keskustelu palkoista. Myös nuorten kanssa kannattaa puhua palkka-asioista ja mitä avoimempaa keskustelua on, sitä helpompaa nuorille on ottaa palkka-asiat esille myös työpaikoilla. Lisää palkkakeskustelusta ja siitä, miten palkkatietoutta voi edistää: **www.puhutaanpalkoista.fi/**

Vastuullisen kesätyön periaatteet

Taloudellisen Tiedotustoimiston Vastuullinen kesäduuni -kampanjaan osallistuvat työnantajat sitoutuvat kuuteen hyvän kesätyön periaatteseen, jotka auttavat tekemään kesätyökokemuksesta hyvän sekä kesätyöntekijälle, että työnantajalle. Nuoret kannattaa ohjata hakemaan töitä vastuullisilta työnantajilta. Alla kuvattuna Vastuullisen kesätyön periaatteet.

1. Hyvä hakijakokemus

Nuorelle kesätyön hankkiminen on yksi vuoden jännittävimmistä asioista. Vastuullinen kesätyönantaja pitää hakijan ajan tasalla siitä, miten rekrytointiprosessi etenee. Myös hakijoille, joita ei valita tehtävään, ilmoitetaan asiasta asianmukaisesti.

2. Mielekäs työ

Kesätyön kautta nuori luo ensimmäiset konkreettiset käsityksensä työelämästä, eri aloista ja ammateista. Mielekäs kesätyö vastaa nuoren taitoja ja on sopivan haasteellista. Työtehtävät, vastuut, valtuudet ja odotukset on määritelty selvästi. Vastuullinen kesätyönantaja jättää nuorelle positiivisen kuvan työelämästä, mikä kannustaa opiskelemaan ja valmistumaan nopeammin työelämään.

3. Perehdytys ja ohjaaminen

Perehdyttämiseen ja ohjaamiseen nimetään vastuuhenkilö. Kesätyöläiselle kerrotaan aluksi työpaikan pelisäännöt ja käytöstavat. Hyvin suunnitellulla ja toteutetulla perehdyttämisellä nuori pääsee nopeasti kiinni työtehtäviin, oppii ja kehittyy. Palautteen antaminen on tärkeä osa ohjausta.

4. Oikeudenmukaisuus ja tasapuolisuus

Nuorta kohdellaan tasavertaisesti muiden työntekijöiden kanssa. Hänet otetaan työyhteisön täysivaltaiseksi jäseneksi heti alusta alkaen. Nuoren tukeminen on koko työpaikan asia. Kesätyöntekijälle tarjotaan mahdollisuuksien mukaan samanlainen työympäristö ja työvälineet kuin muillekin työntekijöille.

5. Kohtuullinen palkka

Kesätyöntekijälle maksetaan työn vaatimusten ja nuoren kokemuksen mukaisesti kohtuullista palkkaa.

6. Kirjallinen työsopimus ja todistus

Vastuullinen kesätyönantaja tekee nuoren kanssa aina kirjallisen työsopimuksen. Työsuhteen päättyessä annetaan asianmukainen työtodistus, vaikka nuori ei itse sitä muistaisi pyytää. Työnantaja käy nuoren kanssa palautekeskustelun ja rohkaisee häntä kertomaan mielipiteitään.

Lähde: www.kesaduuni.org

Asuminen ja raha

Nuori on useiden sopimusten ja isoilta tuntuvien taloudellisten päätösten edessä itsenäistyessään ja muuttaessaan ensimmäiseen omaan kotiin. Onko nuorella riittävät valmiudet kohdata aikuisille tuttuja vuokralaisen velvollisuuksia ja oikeuksia? Omillaan asuessa oletuksena on, että tulee taloudellisesti toimeen itsenäisesti.

Suuri osa itsenäistyvistä nuorista kaipaa tukea ja tietoa raha-asioista. Nuorta voi huolestuttaa, miten laskut saa hoidettua ja samalla rahaa riittäisi myös vapaa-ajan aktiviteetteihin. Nuoruuteen kuuluvat yleensä opiskelu-aika ja matalapalkkaiset pätkätyöt, joiden yhteensovittaminen korkeiden asumiskustannusten ja kuluttamista painottavan elämäntyylin kanssa on haastavaa. Menojen ylittäessä tulot nuori voi hakea ratkaisua pikavipeistä ja osamaksuista miettimättä tai ymmärtämättä niiden seurauksia. Olisikin järkevää tutustua jo kotona asuessa siihen, mitä kuluja arkielämään kuuluu.

Itsenäinen asuminen vaatii säännöllisiä tuloja sekä tulojen ja menojen tasapainon säilyttämistä. Suunnittelussa auttaa tulojen ja menojen seuraaminen esimerkiksi Penno-sovelluksella tai muulla itselle sopivalla tavalla. Näin voit suunnitella, laskea ja nähdä konkreettisesti, mihin raha kuluu. Oman kulutuksen hahmottaminen auttaa usein säätelemään kulkusaittaista rahankulutusta.

On tärkeää, että tulot ovat aina menoja suuremmat.

Muutto omaan kotiin

Nuoren muuttaessa ensi kertaa omaan kotiin on paljon muistettavia ja hoidettavia asioita; esim. muuttoilmoitus, uusi sähkösopimus ja paperit Kelaan. Myös vakuutusasiat on hyvä tarkistaa ja päivittää muuton yhteydessä. Kun muuttaa pois kotoa, voi muuttaa asumaan yksin, yhteen kaverin kanssa tai soluasuntoon ennestään tuntemattomien ihmisten kanssa. Kaikilla asumismuodoilla on hyvät ja huonot puolensa. Joka tapauksessa menot kasvavat kotoa pois muutettaessa. Yksinasuvan menot ovat suhteessa kalliimmat kuin silloin, kun samassa asunnossa asuu useampi henkilö.

Nuorten tuet ja etuudet

Nuoret kaipaavat neuvontaa siitä, millaisia etuuksia on mahdollista saada, miten niitä haetaan, mistä saa tietoa etuuksista, eri elämäntilanteiden vaikutuksista etuuksiin sekä apua virastoissa asiointiin.

Opintotuki

Kela maksaa opintotukea peruskoulun jälkeisiin päätoimisiin opintoihin. Opintotukeen kuuluvat opintoraha ja opintolainan valtiontakaus.

Yleinen asumistuki

Suomessa vuokralla asuvat opiskelijat voivat saada yleistä asumistukea. Yleinen asumistuki myönnetään yhteisesti koko ruokakunnalle. Yksi asukas hakee tuen koko ruokakunnan puolesta.

Työttömyystuki

Kela huolehtii työttömän perusturvasta maksamalla peruspäivärahaa tai työmarkkinatukea. Työttömyysetuutta voidaan maksaa vain kun työnhaku on voimassa TE-palveluissa.

Toimeentulotuki

Perustoimeentulotukea voi saada henkilö tai perhe, jonka tulot ja varat eivät riitä välttämättömiin jokapäiväisiin menoihin.

Ansiosidonnainen päiväraha

Työttömyyden aikana ansiosidonnaista päivärahaa maksetaan työntekijöille, jotka kuuluvat työttömyyskassaan. Työttömyyskassaan kuulumattomat saavat Kelalta peruspäivärahaa. Ansiosidonnainen työttömyyspäiväraha on peruspäivärahaa suurempi ja sitä maksetaan vain työttömyyden alussa 300, 400 tai 500 ensimmäistä päivää työhistorian pituudesta riippuen.

Omat rahat -palvelu

Omat rahat -palvelu tarjoaa vinkkejä erilaisissa elämän- ja taloustilanteissa selviämiseen. Palvelusta löytyy tietoa, mitä voi itse tehdä raha-asoiden eteen ja mistä voi hakea apua eteen tuleviin ongelmatilanteisiin.

Omat rahat -palvelu löytyy Muntalous.fi sivuilta:
www.muntalous.fi/omat-rahats

Muistilista muuttajalle

1. Muuttoilmoitus

Muuttoilmoituksella siirretään yhteystiedot virallisesti uuteen osoitteeseen. Ilmoitus maistraatille ja postille pitää tehdä viimeistään viikon kuluessa muutosta.

2. Ilmoitus muutosta talon huoltoyhtiölle tai isännöitsijälle

Ilmoituksen jälkeen uusi asukas lisätään talonkirjoihin ja asukkaan nimi tulee rapputauluihin ja oveen.

3. Kuntotarkastus

Muuton yhteydessä on hyvä käydä vuokranantajan kanssa läpi mahdolliset asunnossa olevat viat tai puutteet.

4. Kotivakuutus

Kotivakuutus on pieni satsaus. Ilman sitä kaikki kodin materiaali- vahingot menevät asukkaan omasta pussista.

5. Sähkösojpmus

Sähkösojpmus on hyvä hankkia heti, kun tietää muuttopäivän, jotta sähköt on muuttaessa varmasti kytketty.

6. Nettiytheys

Uusimmissa asunnoissa laajakaistayhteys kuuluu vuokraan, mutta yleensä se täytyy hankkia itse.

7. Palovaroittimen tarkistus

Palovaroitin on pakollinen kodin varuste ja vuokralaisen velvollisuus on pitää varoitin toiminnassa.

8. Vesimaksu

Yleensä vesimaksu sisältyy vuokraan tai omistusasunnon hoitovastikkeeseen. Useimmiten vesimaksu veloitetaan jokaiselta asukkaalta erikseen.

Vuokrasopimus

Uuteen asuntoon muutettaessa tehdään aina kirjallinen vuokrasopimus. Vuokrasopimus voi olla määräaikainen tai toistaiseksi voimassa oleva.

Määräaikainen vuokrasopimus tarkoittaa, että vuokrasopimuksessa on päättymispäivä. Vuokranantaja ja vuokralainen sopivat heti alussa, milloin vuokra-aika loppuu.

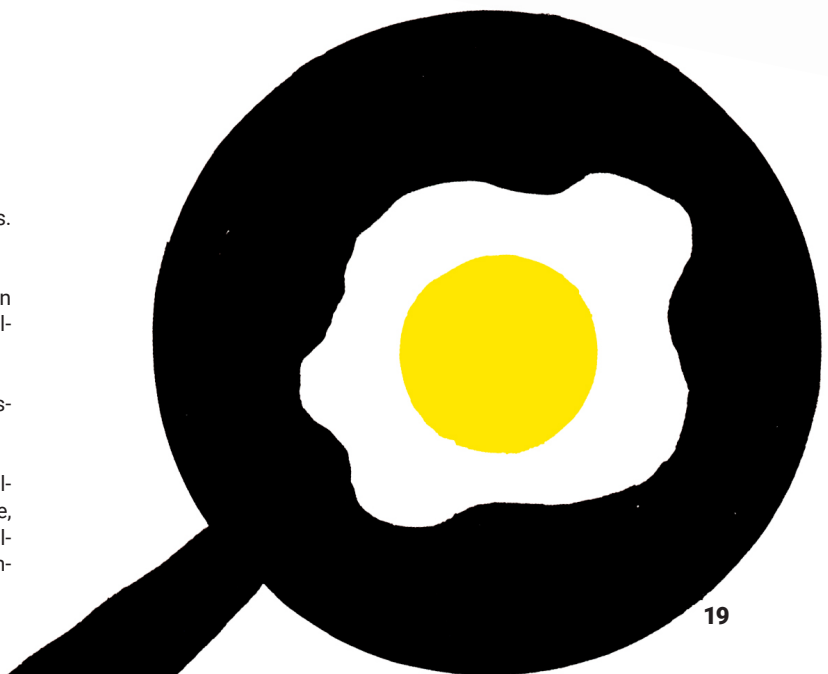
Toistaiseksi voimassa oleva sopimus tarkoittaa, että vuokrasopimuksessa ei ole päättymispäivää.

Vuokran määrä riippuu monesta asiasta. Uusi ja remontoitu asunto on kalliimpi kuin vanha tai huonokuntoinen. Jos asunnossa on sauna tai parveke, ne nostavat vuokraa. Vuokran lisäksi maksetaan vielä vedestä ja mahdollisesta autopaikasta. Myös sähkösojpmus pitää muistaa tehdä ja useim-

mat vuokranantajat vaativat kotivakuutuksen turvaksi vahinkojen varalta.

Laki määrää, että vuokralaisella on tiettyjä velvollisuuksia ja oikeuksia. Vuokralaisella on oikeus purkaa vuokrasopimus esim. silloin, jos asunto on vaikkapa homeen vuoksi epäterveellinen tai jos vuokranantaja ei korjaa asunnossa asiaa, joka on mennyt rikki. Vuokralaisella on myös velvollisuuksia. Esimerkiksi asuntoa tulee hoitaa hyvin ja talon sääntöjä tulee noudattaa.

Lisää nuorten vuokra-asumisesta löytyy esim. NAL:n verkkosivuilta: www.nal.fi/asumisen-abc/omassa-kodissa/

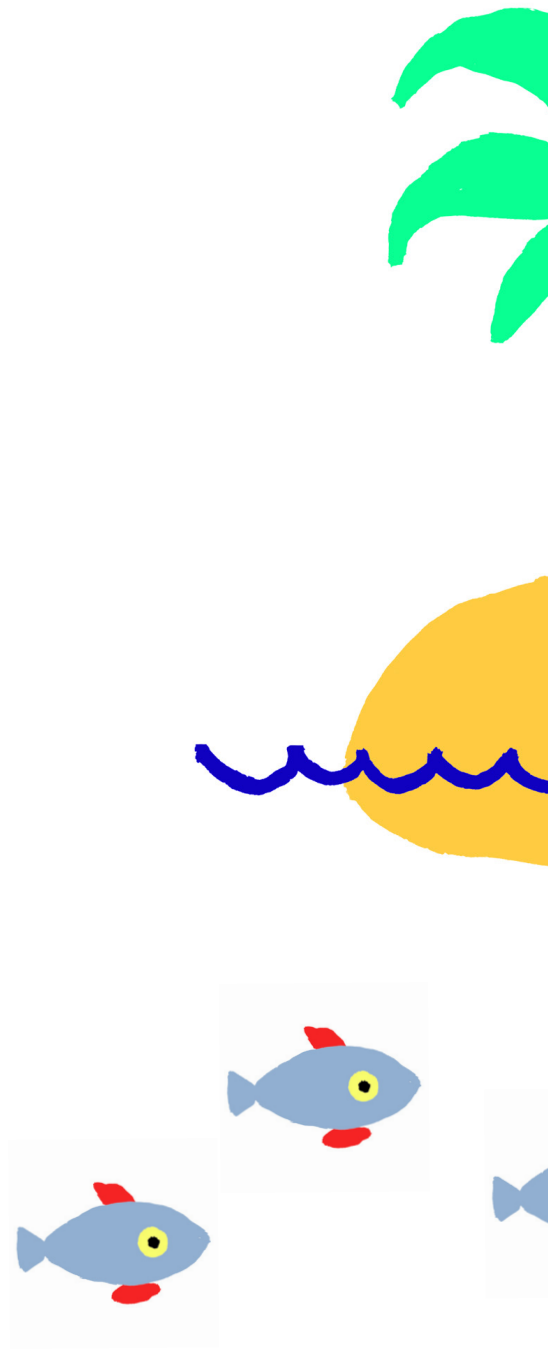
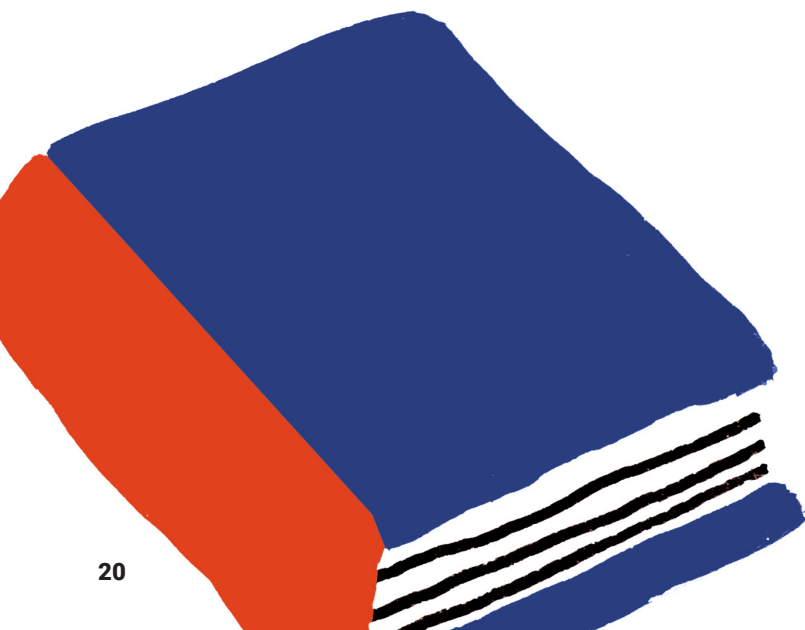
Nuorten asumisesta saa lisätietoa myös suoraan nuorisoasumisen toimijoilta, Nuorisosäätiöstä ja Nuorisoasuntoliitosta (NAL), NAL:n tuottamista Omaan kotiin -oppaasta, Asumisen ABC-materiaalista, Kuluttajaliiton asumisneuvonnasta (chat ja puhelin) ja kuntien asumisneuvojilta.

Vakuutukset

Taloudellisen tulevaisuuden suunnittelu pitää sisällään myös tarvittavien vakuutusten hankkimisen. Toisinaan on hyvä tarkistaa, että omat vakuutukset todella ovat tarpeellisia omassa elämäntilanteessa. On turha maksaa päällekkäisistä vakuutuksista tai vakuutuksista, joita ei oikeasti edes tarvitse. Vakuutusten avulla halutaan suojautua odottamattomien tapahtumien ja onnettomuuksien aiheuttamilta taloudellisilta menetyksiltä. Vakuutus voi merkitä myös sosiaaliturvaa vapaaehtoisen eläkevakuutuksen muodossa. Työtapaturmien varalle on olemassa oma lakisääteinen vakuutus.

Itsenäistyessä nuorella on ehkä vakuutuksia, joita vanhemmat ovat hankineet lapsen turvaksi. Näiden lisäksi voi olla syytä harkita uusiakin vakuutuksia. Jokaisen on hyvä tarkistaa esimerkiksi vuosittain omien vakuutuksien ajankohtaisuus ja tarve. Näin välttyä maksamasta turhia vakuutusmaksuja tai voi hankkia lisäturvaa muuttuneiden tilanteiden takia.

Nuorten yleisimpiä vakuutuksia ovat koti-, matka- ja tapaturmavakuutus. Autonomistajille pakollinen on myös lakisääteinen liikennevakuutus. Lisäksi vakuutusyhtiöt tarjoavat nuorille paketteina erilaisia kokoelmia vakuutuksista, joihin voi liittyä tiettyjä etuja, kuten normaalia pienempi omavastuu tai matkatavaravakuutuksen sisältyminen kotivakuutukseen. Vakuutuksia kilpailuttaessa niiden ehtoihin kannattaa perehtyä hyvin.

Takuusäätiön pienlaina

Takuusäätiön pienlaina on tarkoitettu erityisesti pienituloisille, mutta maksukykyisille ihmisille, jotka eivät saa muualta kohtuuhintaista luottoa. Pienlainaa voi hakea kertaluonteiseen menoon kuten kodinkoneeseen, huonekaluihin, takuuvuokraan, auton korjaukseen tai silmälaseihin. Yksittäisen lasku- tai vuokratähtäimen maksaminen pienlainalla voi joissain tapauksissa olla mahdollista, jos sillä voidaan pysäyttää alkava velkakierre. Pienlainaa ei myönnetä vanhojen velkojen järjestelyyn. Laina voi olla 200–2 000 euroa ja laina-aika enintään kaksi vuotta.

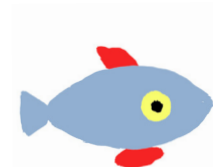
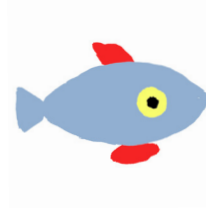
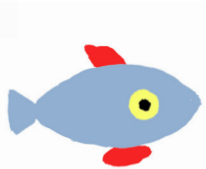
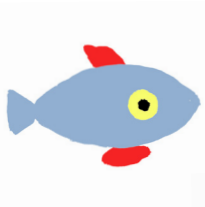
Maksuhäiriömerkintä ei estä pienlainan saamista, jos velat on jo maksettut tai hoidat velkojakuukausittain. Jossa säännöllisesti toimeentulotukea, pienlainaa ei voida myöntää.

Pienlainankokonaiskorkoon 1.1.2019 alkaen 4,25 prosenttia ikälainasta peritään muita kuluja. Korko perustuu nostohetkellä voimassa olevaan valtiovarainministeriön vahvistamaan peruskorkoon, johon lisätään 4,5 prosenttiyksikköä. Esimerkki (1.1.2019): maksat 1 000 euron lainasta kaikkiaan 1 036 euroa, jos lyhennät sen pois 18 kuukaudessa 58 euron maksuerissä.

Pienlainaa voi hakea uudelleen, kun aiempi laina on maksettu pois.

Lisätietoa pienlainasta:

www.takuusaatio.fi/palvelumme/takuusaation-pienlaina

Velkatilanteen tunnistaminen ja selvittäminen

Nuorten kanssa työskentelevä ammattilainen tapaa väistämättä myös talousongelmiin ajautuneita nuoria. Koska ylivelkaantuminen ei yleensä näy päällepäin, vaaditaan ammattilaiselta herkkää korvaa sekä uskallusta ottaa raha-asiat luontevasti nuoren kanssa puheeksi mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Nuoriso- tai sosiaalialan ammattilaisen ei kuitenkaan tarvitse pätevyityä talous- ja velkaneuvojaksi antaakseen ensi vaiheen tukea ja ohjausta.

Tässä osiossa kuvaamme keskeisimmät nuorten velka-asioiden ensiapuun tarvittavat tiedot ja taidot. Osion luettuasi osaat tunnistaa velkaongelmissa olevan nuoren, uskallat ottaa velka-asiat puheeksi sekä osaat ohjata nuoren oikeiden palvelujen äärelle. Osaat myös tarvittaessa ohjata ja avustaa nuorta selvittämään oman velkatilanteensa.

Yleistä on, että tilannetta ei ratkaista akuutisti. Sekin on nuorelle tärkeä ja helpottava tieto kuulla luotettavalta aikuiselta. Oikeaan suuntaan lähteminen on kuitenkin tärkeää. Vakavammat velkatilanteet vaativat aina asiantuntija-apua sekä aikaa selvittääkseen. Siksi on tärkeää, että nuorella olisi paikka jonne mennä juttelemaan luottamuksellisesti. Nuorta on tuettava aina ensisijaisesti selviytymään arjen perusmenoiista. Vakavammissa velkaongelmissa on nuorelle hyvä löytää jokin tukitaho tai tukihenkilö; ammattilaisena voit auttaa sen etsimisessä. Velkojen kanssa eläminen ja niiden takaisin maksaminen vaatii pitkäjänteisyyttä. Akuuteissa riippuvuus- ja mielenterveysongelmissa velkojen selvittäminen on toissijaista, sillä niiden hoitaminen voi onnistua vasta kun tilanne on vakiintuneempi ja ongelmiin alunperin johtaneet syyt ovat korjaantuneet. Talousasioita on kuitenkin tärkeää hoitaa ja arjen perusmenot (mm. asuminen) turvata siitä huolimatta, että velka-asioiden hoito tulisi siis ajankohtaiseksi vasta myöhemmin. Toisen ihmisen tuki on aina arvokasta vaikeiden tilanteiden ylitse pääsemisessä. Kokemusasiantuntijoita ja vertaistukea kannattaa hyödyntää velkaongelmien ratkaisemisessa.

Velkatilanteen tunnistaminen

Miten tunnistaa talousongelmissa oleva nuori? Kuinka ottaa velka-asiat puheeksi? On tuskin liioittelua todeta, että lähes kaikki itsenäistyvät nuoret kaipaavat aikuisilta tukea ja neuvoja jossain itsenäistymisen vaiheessa. Itsenäinen elämä käsittää useita elämänalueita, joista talous on vain yksi. Tiedetään kuitenkin, että talousongelmat kulkevat lähes käsi kädessä muiden elämänhallintaa hankaloittavien ongelmien kanssa. Siten valtaosalla niistä nuorista, joilla on akuutteja elämänhallinnan ongelmia esim. päihteiden tai mielenterveyden kanssa, on todennäköisesti myös vaikeuksia rahan kanssa. Myös läheisten auttaminen erilaisissa kriiseissä voi johtaa velkaantumiseen. On hyvä muistaa, että velkaantuminen voi koskettaa ketä tahansa taustaan tai tuloihin katsomatta.

Nuorelta voi kysellä oman talouden hälytysmerkkejä, jos on syytä epäillä että nuori on tai saattaa olla ajautumassa taloudelliseen ahdinkotilanteeseen. Usein hälytysmerkkejä alkaa tulla jollain tapaa esiin, jolloin ammattilaiselle avautuu mahdollisuus alkaa kartoittaa tilannetta tarkemmin. Kartoituksen voi tehdä kysymällä nuorelta järjestelmällisesti asioita viereisen listan mukaisesti.

Oman talouden hälytysmerkkejä

- rahaa ei jää säästöön
- oman talouden puskuria ei ole tai sitä käytetään jatkuvasti
- rahat loppuvat ennen seuraavan tulon maksupäivää
- vanhemmilta ja kavereilta vipataan
- laskuja ei makseta ajallaan
- vuokra maksetaan aina myöhässä tai vuokranmaksu laahaa
- pienetkin hankinnat tehdään luotolla tai osamaksusopimuksella
- ruoat ostetaan luotolla
- lähipiiri ihmettelee nuoren rahan puutetta

Mikäli yksi tai useampi hälytysmerkki toteutuu, on hyvä pysähtyä ja keskustella nuoren kanssa talouden tasapainottamisesta. Ylivelkaantumistilanteessa tärkeintä on pysäyttää lisävelkaantuminen heti ja huolehtia siitä, että nuori selviää arjen perusmenoista, esimerkiksi asumisesta, pakollisista laskuista sekä ruoka- ja matkustuskuluista. Mikäli pakollisten menojen jälkeen jää varoja, on syytä pohtia muiden laskujen ja velkojen maksamisen järjestystä. Mikäli varoja ei riitä kaikesta selviytymiseen, voi järkevintä olla päästää suurimmat velat ulosottoon. Jos käsillä on velkatilanteen selvittäminen, kannattaa ensi töiksi vierailla Takuusäätiön verkkosivustolla (www.takuusaatio.fi), josta löytyy hyvää tietoa velkatilanteista selviytymisestä.

Velkatilanteen selvittäminen

Miten velkojen määrä selvitetään?

1. Pyydä nuorta keräämään kaikki maksamattomat ja avaamattomat laskut ja tositteet
2. Pyydä nuorta tilaamaan velkojilta ja perintätoimistoilta saldotodistukset
3. Pyydä nuorta tilaamaan ulosottoasiat -tuloste
4. Pyydä nuorta tarkistamaan omat luottotietonsa

Luottotietojen tarkistaminen

Omat luottotiedot voi tarkistaa maksutta kerran vuodessa luottotietoja ylläpitäviltä yrityksiltä. Ne ovat Suomen Asiakastieto Oy ja Bisnode Oy. Kummankin yrityksen listassa on pääosin samat tiedot, mutta joskus velka voi näkyä vain toisen yrityksen rekisterissä.

Rekisteriotteen voi tilata lomakkeella, sähköisen järjestelmän kautta tai kirjallisella pyynnöllä. Vapaamuotoiseen pyyntöön pitää kirjoittaa nimi, kotiosoite sekä liittää mukaan valokopio virallisesta henkilöllisyystodistuksesta. Lue lisää täältä:

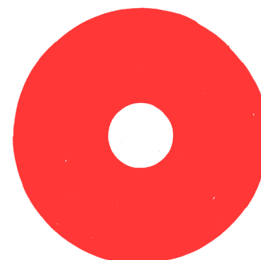
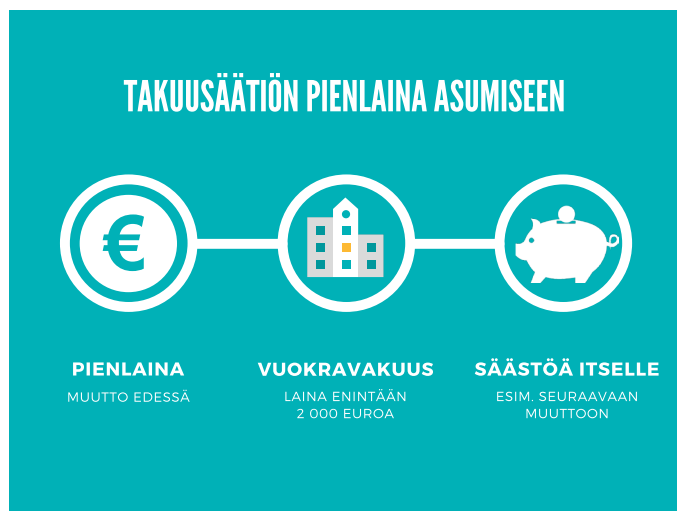
<https://www.asiakastieto.fi/web/fi/asiakastieto-yrityksena/tieto-luottotiedoista/omien-tietojen-tarkastuspyynto.html>

<https://finland.bisnode.fi/omien-luottotietojen-tarkistaminen/>

Asiakastieto ylläpitää myös järjestelmää, jossa positiiviset luottotiedot kerätään kuluttajan toimeksiannosta tapauskohtaisesti ja ajantasaisesti. Asiakastiedon ylläpitämisestä positiivisesta luottotiedosta (jonka piiriin kuuluu n. 40 luotonantajaa) velallinen voi pyytää ilmaiseksi raportin kerran vuodessa. Tämä antaa veloista huomattavasti monipuolisemman tiedon kuin perinteinen luottotietoraportti.

Asiakastiedon keräämästä positiivisen luottotiedon järjestelmästä, sen sisältämistä tiedoista ja sen piiriin kuuluvista luotonantajista voi lukea lisää täältä:

www.asiakastieto.fi/pdf/positiiviset-luottotiedot-tietoa.pdf

Miten velat selville?

Lähde: Takuusäätiö

Maksuhäiriömerkintä

Laskun tai velan maksamatta jättämisestä voi aiheutua maksuhäiriömerkintä. Aikaisintaan tämä voi tapahtua noin kaksi kuukautta alkuperäisestä eräpäivästä. Ennen sitä laskusta/velasta tulee useita maksumuistutuksia ja varoituksia mahdollisesta maksuhäiriömerkinnästä. Se ei siis tule yllättäen tai tietämättä. Maksuhäiriömerkintä pysyy luottotiedoissa 2–4 vuoden ajan. Maksuhäiriömerkintä voi vaikeuttaa ja estää monien asioiden hankkimista. Sen vaikutukset omaan elämään eivät kuitenkaan kaikissa tapauksissa ole kovin suuret eikä se aina välttämättä vaikuta käytännön elämiseen. Merkintä estää tai hankaloittaa mm. asunnon vuokraamista ja erilaisten sopimusten tekoa (kuten vakuutukset ja puhelin- ja nettiliittymät). Lisäksi mm. luottokortin käyttäminen tavanomaisesti estyy maksuhäiriömerkinnän ollessa voimassa. Myös työnhaun yhteydessä luottotiedot voidaan tarkistaa, mikäli työhön kuuluu merkittävää taloudellista vastuuta, rahojen käsittelyä tai se edellyttää muutoin erityistä luottamusta. Olemassa oleviin sopimuksiin merkintä ei vaikuta.

Maksuhäiriömerkintää on hyvä pyrkiä välttämään, mutta joissain tilanteissa sen saamisesta voi olla hyötyäkin. Merkintä luottotiedoissa pysäyttää lisävelkaantumisen, koska uutta velkaa ei enää myönnetä. Joskus tämä voi olla ainoa keino velkakierteen pysäyttämiseksi. Maksuhäiriömerkinnän pelossa ei myöskään ole hyvä maksaa velkaa velalla. Tällöin merkinnän saamista voi pitkittää, mutta samalla myös velkaongelman hoitamisen pitkittyä ja hankaloituu.

Lisää maksuhäiriömerkinnästä voit lukea Takuusäätiön verkkosivuilta: www.takuusaatio.fi/tietoa-ja-ratkaisuja/maksuhairiomerkinta

Nuorisosäätiön asuttamis- ja taloustukikokeilu ylivelkaantuneille nuorille

Nuorisosäätiön Mun talous -osahankkeessa kokeiltiin 2015–2017 välisenä aikana nuorille asunnonhakijoille ja asukkaille suunnattua erityistä taloustukea, jossa hanketyöntekijä toimi kokeiluun valittujen velkaantuneiden nuorten tukihenkilönä ja talousasioihin erikoistuneena asukasneuvojana. Kokeilussa mukana olleet nuoret olivat mukana palveluiden ideoinnissa ja heidän toiveitaan kuultiin koko prosessin ajan. Kolmen vuoden aikana toteutetun kokeilun tuloksena talousongelmiin tarjottiin neuvontaa ja tukea asuttamisvaiheesta lähtien. Lisäksi niille Nuorisosäätiön asukkaille, joille oli kertynyt vuokravalkaa asumisen aikana, tarjottiin ohjausta ja tukea varhaisen puuttumisen mallin avulla. Kokeilun osana kehitettiin ja tuotiin nuorten tietoon ja ulottuville uusia oman taloudenhallintaa tukevia palveluita (mm. Takuusäätiön Kysy rahasta -chat, Penno.fi-palvelu & Kotilaina ja NALPA oy:n tuottama Oljenkorsi-palvelu vuokravalkatilanteissa) sekä tuotettiin asukkaille suunnattua neuvontamateriaaleja viidellä eri kielellä. Kokeilussa mukana olleet ja sen kautta tavoitetut velkaantuneet ja talousongelmissa olleet nuoret kokivat saaneensa tukea ja ohjausta oman tilanteensa selvittämisessä ja myös valtaosalla asuminen jatkui talousongelmien jälkeen tai niistä huolimatta.

Lisätietoa nuorten asuttamis- ja taloustukikokeilusta voit kysyä Nuorisosäätiöstä: www.nuorisosaatio.fi

Velan eteneminen perinnässä

Jos laskua ei saa maksetuksi eräpäivään mennessä eikä sen jälkeen, voi velkoja lähettää 5 euron suuruisen maksumuistutuksen 14 päivää eräpäivän jälkeen. Mikäli vielä silloinkaan laskua ei makseta, uusi 5 euron suuruisen maksumuistutus voidaan lähettää 14 päivän kuluttua ensimmäisestä muistutuksesta. Kahden maksumuistutuksen jälkeen edelleen maksamatta olevasta laskusta voidaan lähettää 14 päivän kuluttua maksuvaatimus yleensä perintäyhtiön toimesta. Sen kulut riippuvat velan pääomasta, mutta ovat suuremmat kuin maksumuistutuksen kulut. Jälleen 14 päivän kuluttua ensimmäisestä maksuvaatimuksesta voidaan lähettää toinen maksuvaatimus. Mikäli velka on edelleen tämän jälkeen maksamatta, voidaan se siirtää käräjäoikeuteen, jossa siitä tehdään päätös velan ulosottoon siirtämisestä. Käräjäoikeuden sekä ulosoton kautta tulevat kulut nostavat laskun/velan kokonaissummaa huomattavasti. Lue lisää perinnän kuluista tämän oppaan sivuilta 28–29.

Mikäli laskua ei ole mahdollista hoitaa eräpäivään mennessä, on hyvä ottaa laskuttajaan yhteyttä hyvissä ajoin maksun sopimiseksi mikäli laskun/velan maksuun jää pakollisten elämisen menojen jälkeen vielä varaa. Laskuttajaa kohtaan kannattaa olla rehellinen omasta maksukyvyistä ja ottaa yhteyttä myös siinä tapauksessa, jos laskua ei ole varaa maksaa. Laskuja ei koskaan kannata jättää avaamatta, vaikka maksukykyä ei olisi sikaan. Joskus velan maksusta sopiminen voi onnistua perintätoimiston kanssa paremmin, vaikka se ei olisi laskuttajan/velkojan kanssa onnistunutkaan. Tärkeintä on pyrkiä maksamaan elämisen perusmenojen laskut ensimmäisenä. On myös hyvä muistaa, että perintä ei ole rangaistus vaan tilaisuus maksaa, sopia tai löytää uusi ratkaisu maksuongelmiin. Perintä antaa useamman tilaisuuden maksaa velka tai sopia sen maksusta vielä eräpäivän jälkeenkin.

Lisätietoa velan etenemisestä perinnässä: www.maksumyohassa.fi

Velkojen järjesteleminen

Velkaongelmiin liittyy paljon epä tietoisuutta sekä vääriä mielikuvia ja kysymyksiä joihin kukaan ei tunnu tietävän oikeaa vastausta. Milloin velka vanhenee? Milloin maksuhäiriömerkintä tulee ja mitä se tarkoittaa? Mitä ulosotto käytännössä tarkoittaa? Mitä voin itse tehdä? Kattavasti erilaisista tietoa velkaongelmien ratkaisemiseen ja mm. yllä olevien kysymysten selvittämiseen löytyy Takuusäätiön verkkosivuilta osiosta

Tietoa ja ratkaisuja: www.takuusaatio.fi/tietoa-ja-ratkaisuja

Velkaongelmien ratkaisukeinot määräytyvät pitkälti oman maksukyvyn ja elämäntilanteen vakiintuneisuuden mukaan. Pitkäaikaiseen maksuohjelmaan sitoutuminen vaatii riittävän suuria tuloja koko velan takaisinmaksuajaksi. Tällöin velat voi olla mahdollista järjestellä suoraan velkojen kanssa sopimalla tai yhdistelemällä ne esimerkiksi Takuusäätiön takauksen, kunnan sosiaalisen luoton tai pankkilainan avulla.

Jos tulot ovat epäsäännöllisiä tai ne eivät riitä velkojen hoitamiseen tai yhdistelylainan saamiseen voi velat olla järkevintä päästää perintään ja ulosottoon. Ulosotto ulosmittaa velkoja suhteessa omiin tuloihin. Mikäli maksukykyä löytyy, ulosottoviranomaisen kanssa voi sopia myös erikseen maksusuunnitelmasta ja siitä, voiko sovittua summaa maksaa itse vai otetaanko se suoraan palkasta. Velkojenhoidon viimeisenä ratkaisukeinona on vielä olemassa yksityishenkilön velkajärjestely. Sen saaminen voi olla mahdollista mikäli velkaa ei ulosotonkaan kautta saa kohtuullisessa ajassa maksetuksi ja maksukykyä ei pitkälläkään aikavälillä kerry riittävästi suhteessa velkojen määrään.

Ennen veloista sopimista ja ratkaisukeinojen miettimistä tulisi aina laskea oma kuukausittainen maksuvara, joka velkojen hoitoon on käytettävissä. Tällöin tiedetään, millä summalla velkaa on mahdollista lyhentää, siten että elämisen perusmenojen hoitaminen ei hankaloitu. Elämisen perusmenojen maksaminen on aina ensisijaista, joten sen vuoksi velan lyhentämisen mahdollisuudet tulee arvioida sen mukaan mitä jää jäljelle pakollisten menojen jälkeen (löydät laskujen tärkeysjärjestyksen tämän oppaan sivulta 11).

Maksuvaran voi laskea esimerkiksi tällä laskurilla:

www.takuusaatio.fi/raknare

Aina maksuvara ei riitä kaikkien velkojen lyhentämiseen ja niitä joutuu priorisoida. Velkojen maksujärjestystä suunnitellessa kannattaa miettiä, mitä tapahtuu, jos tietyn velan jättää maksamatta. Esimerkiksi vuokran maksamatta jättämisen seuraukset ovat huomattavasti suuremmat kuin kulu- tusluoton. Vuokrarästeistä koituva häätö hankaloittaa merkittävästi uuden asunnon löytämistä ja ilman kotia eläminen on huomattavasti suurempi rangaistus kuin kulutusluoton joutuminen ulosottoon. Lähtökohtaisesti tärkeintä olisikin maksaa ensisijaisesti sellaisia velkoja, joiden maksamatta jättäminen vaarantaa asumisen, työssäkäynnin tai muun arkielämän välttämättömän toimintakyvyn. Lisäksi muutoin on yleensä järkevintä keskittyä pienimpien velkojen lyhentämiseen, jolloin saa nopeammin tiettyjä velkoja kokonaan maksetuksi ja yksittäisten velkojen määrän pienentyessä myös ylimääräiset kulut pienenevät.

Lue lisää velkojen maksujärjestyksestä:

<https://www.takuusaatio.fi/tietoa-ja-ratkaisuja/ratkaisuja-velkaongelmiin/maksusopimukset-velkojen-kanssa/velkojen>

Velkojen järjestelykeinot

Lähde: Takuusäätiö

Mikä vaihtoehto velkojen hoitoon kannattaa valita?

Velkojen kanssa kannattaa sopia suoraan silloin, kun yksittäisiä velkoja ei ole kovin montaa, nuorelle jää maksukykyä elämisen perusmenojen jälkeen velan lyhentämiseen ja maksusopimus on sellainen, että velan pääoma lyhenee eikä makseta pelkkiä kuluja ja korkoja. Vain sellaisiin velan maksusopimuksiin kannattaa suostua, joita nuori tietää pystyvänsä noudattamaan, sillä useimmiten jokaisen maksusopimuksen tekeminen maksaa erikseen.

Lue lisää velkojen kanssa maksusuunnitelmista sopimisesta täältä: <https://www.takuusaatio.fi/tietoa-ja-ratkaisuja/ratkaisuja-velkaongelmiin/maksusopimus-velkojen-kanssa>

Velat kannattaa yhdistää pankkilainalla silloin, kun luottotiedot ovat kunnossa ja nuorella riittää omat vakuudet pankkilainan saamiseen. Erillisten maksusopimusten sijaan lainan maksaminen pankkilainalla voi olla järkevä keino silloin kun se pienentää lainan kokonaiskuluja, auttaa kokonaisvaltaisesti kaikkien velkojen hoidossa ja lyhennysohjelma on realistinen. Suurien velkojen järjestelylainojen ottamisessa kannattaa olla erityisen tarkkana, sillä niiden tarjonta markkinoilla on lisääntynyt merkittävästi eivätkä ne ratkaise velkaongelmaa tai auta lainakulujen laskemisessa. Yleensä ongelmat päinvastoin lisääntyvät. Tämän vuoksi ennen velkojen järjestelyä olisikin suositeltavaa ottaa yhteyttä velka-asioiden hoidon ammattilaisiin joko oikeusaputoimistojen talous- ja velkaneuvontaan tai Takuusäätiöön.

Sosiaalista luottoa kannattaa hakea, jos nuori asuu paikkakunnalla, jossa sitä tarjotaan ja nuorelle kertyy maksuvaraa velkojen hoitamiseen, mutta

velan lyhentämisestä ei saa järkeviä maksusopimuksia aikaan suoraan velkojien kanssa. Jos velkoja on moneen eri paikkaan, niiden yhdistäminen ja pois maksaminen sosiaalisen luoton kaltaisella järjestelylainalla voi olla järkevä vaihtoehto. Luoton enimmäismäärä on kuntakohtainen ja vaihtelee 200–15 000 euron välillä. Maksuhäiriömerkintä ei ole este sosiaalisen luoton saannille. Sosiaalisen luoton tulisi riittää kaikkien vakuudettomien luottojen järjestelyyn, joten jos velkasumma on suurempi kuin sosiaalisen luoton enimmäismäärä, sitä ei voi saada. Tällöin vaihtoehtona voi olla Takuusäätiön takaus pankkilainaan maksimissaan 34 000 euron veloille.

Lue lisää sosiaalisesta luotosta: <https://www.takuusaatio.fi/hae-apua/talous-ja-velkaongelmat/sosiaalinen-luotto>

Takuusäätiön takausta kannattaa hakea silloin, kun nuorelle kertyy säännöllisesti maksuvaraa velan lyhentämiseen koko takaisinmaksuajaksi, mutta hän ei kykene lyhentämään sitä erikseen moniin eri paikkoihin eikä nuoren ole mahdollista saada sosiaalista luottoa omasta kunnastaan tai pankkilainaa järkevin ehdoin. Takauksen saamisen mahdollisuuksia on aina hyvä ensin selvittää ammattilaisen kanssa joko ottamalla yhteyttä Takuusäätiön neuvontaan tai oikeusaputoimiston talous- ja velkaneuvontaan. Varsinainen takaushakemus suositellaan tehtävän talous- ja velkaneuvojan luona. Jos takaus myönnetään, varsinainen laina otetaan omasta pankista ja Takuusäätiö toimii takaajana. Maksuhäiriömerkintä ei ole este takauksen saannille.

Lue lisää takauksesta, sen saamisen edellytyksistä ja hakemisesta:

Velat kannattaa päästää ulosottoon, mikäli tulot eivät muutoin riitä kaikkien velkojen lyhentämiseen eikä ole mahdollista järjestellä niitä esimerkiksi sosiaalisella luotolla tai Takuusäätien takauksella. Ulosottoon on lähtökohtaisesti järkevin päästää velkoja isoimmasta päästä ja keskittyä oman maksukyvyn mukaan maksamaan pienempiä velkoja, jos tämä on mahdollista. Pienimmät velat on helpoin maksaa yhdessä tai muutamassa erässä itsenäisesti pois, jolloin ylimääräiset kulut vähenevät, kun yksittäisiä velkoja on vähemmän ulosottoon siirrettäväksi. Ulosotto voi olla toimiva keino velkojen järjestelyyn silloin, kun tulot ja elämäntilanne eivät ole vakiintuneita. Ulosottoon maksetaan vain suhteessa kunkin kuukauden tuloihin ja esim. työttömyyspäivärahasta tai opintotuesta ei voida ulosmitata, sillä elämiseen tulee jäädä riittävästi rahaa. Ulosoton ottaman lyhennyssumman voi laskea alustavasti maksuikieltolaskurilla. Velkojen päästäminen ulosottoon on parempi keino kuin jatkuva velan velan maksu. Se voi myös olla helpotus, jos se estää lisävelanoton ja selkeyttää tilannetta, kun kaikki velat saa yhteen paikkaan hoidettavaksi.

Lue lisää ulosotosta velkojen hoitokeinona:

<https://www.takuusaatio.fi/tietoa-ja-ratkaisuja/ratkaisuja-velkaongelmiin/paasta-velat-ulosottoon>

Yksityishenkilön velkajärjestelyä kannattaa hakea silloin, kun mikään muu velkojen ratkaisukeino ei ole mahdollinen eikä velan lyhentäminen pitkälläkään aikavälillä ole mahdollista velan suuruudesta tai maksukyvyydestä johtuen. Yksityishenkilön velkajärjestelyyn pääsemiseksi elämäntilanteen tulee olla vakiintunut, olivat tulot sitten pienet tai suuret. Opiskelijalle yksityishenkilön velkajärjestelyyn pääseminen on haasteellista, sillä opiskelua ei lasketa vakiintuneeksi elämäntilanteeksi. Velkajärjestelyyn hakeudutaan oikeusaputoimistojen talous- ja velkaneuvonnan kautta. Velkajärjestelyssä velkaa maksetaan oman maksukyvyn mukaan, ja tavallisimmin se kestää 3 tai 5 vuotta. Tämän jälkeen maksamatta jääneen velan saa anteeksi, mutta se ei kuitenkaan vapauta velan mahdollisia takaajia.

Lue lisää yksityishenkilön velkajärjestelystä:

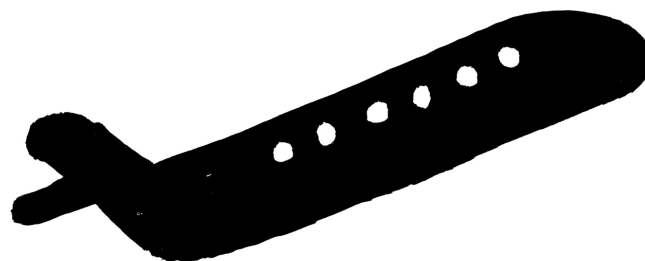
<https://www.takuusaatio.fi/tietoa-ja-ratkaisuja/ratkaisuja-velkaongelmiin/hae-velkajarjestelya-tuomioistuimesta>

Velkaongelmista selviytyminen vaatii omaa aktiivista panosta ja tietoisuutta omasta tilanteesta. Esimerkiksi Takuusäätien itseapu-sivustolla voi itsenäisesti selvittää ja suunnitella omia raha-asioitaan. Sivuilta löytyy oman taloudenhallinnan työkaluja ja ohjeita, joiden tarkoituksena on auttaa hahmottamaan omaa raha- ja velkatilannetta, jotta velkaongelmien ehkäisy tai ratkaisukeinojen löytäminen helpottuisivat.

Itseapu-osio löytyy täältä: www.takuusaatio.fi/itseapu

Oli velkaantumisen syyt ja taustat minkälaisia tahansa, velkaongelman kanssa ei ole hyvä jäädä yksin. Apua kannattaa hakea heti, jos huomaa että raha-asiat eivät ole kohdallaan. Apua ja neuvontaa velkaongelmien

selvittämisessä voi saada kasvokkain talous- ja velkaneuvonnan ja kirkon diakoniassa. Puhelimitse ja chatin avulla neuvontaa saa matalalla kynnyksellä ja anonymisti Takaasäätiöstä. Palvelut ovat maksuttomia.

Jalkautuva talousohjaus

Espoossa kokeiltiin vuosina 2014–2018 jalkautuvaa talous- ja velkaneuvontaa. Jalkautuvan talous- ja velkaneuvonnan toimintamalli on yksinkertainen. Neuvojat jalkautuvat sinne, missä tunnistetaan tarve matalan kynnyksen palvelulle. Palvelu on suunnattu niille kuntalaisille, joiden velkaantumistilanne on päässyt syntymään ennen talous- ja velkaneuvontaan hakeutumista tai jotka ovat jättäneet ajanvarauksen käyttämättä. Kokeilussa luotu väliporras koettiin toimivaksi linkiksi asiantuntijatiedon ja vertaiskokemuksen rajapinnassa. Kokeilun yksi johtopäätös oli, että asiakkaan kokonaisvaltaisen tilanteen selvittäminen vaatii vahvaa kumppanuutta eri toimijoiden kesken. Asiakkaan tilanteen kartoittaminen kokonaisvaltaisesti on ainut toimiva lähestymistapa, koska taloustilannetta ei voi irrottaa muusta elämästä ja asiakkaan kokemuksista. Jalkautuva talousohjaus tavoitti toiminnallaan myös nuoria asiakkaita.

Jalkautuvan talousohjaus -hankkeen loppuraportti:

https://ejy.fi/sivut/wp-content/uploads/2019/01/jalkautuva_talousohjaus_loppuraportti.pdf

Puhelinlaskun perintäkulujen eteneminen:

Alkuperäinen puhelinlasku	30 €
1. maksumuistutus	+ 5 €
2. maksumuistutus	+ 5 €
1. maksuvaatimus perintätoimistolta	+ 14 €
2. maksuvaatimus perintätoimistolta	+ 7 €

Maksuhäiriömerkintä

on mahdollinen 60 päivän viivästyksen jälkeen,
jos asiasta on maininta luottosopimuksessa ja jos velalliselle on lä-
hetetty maksukehoitus, jossa on asiasta mainittu, vähintään 21 päivää
ennen 60 päivän määräajan täyttymistä.

Haaste käräjäoikeuteen:

oikeudenkäyntikulut 50 €

käräjäoikeuden oikeudenkäyntimaksu 60 €

+ 110 €

= 171 €

Maksuhäiriömerkintä luottotietoihin Käräjäoikeus antaa velkomustuomion

Ulosottomaksu

(jos summa maksetaan yhdellä kertaa)

+ 27 €

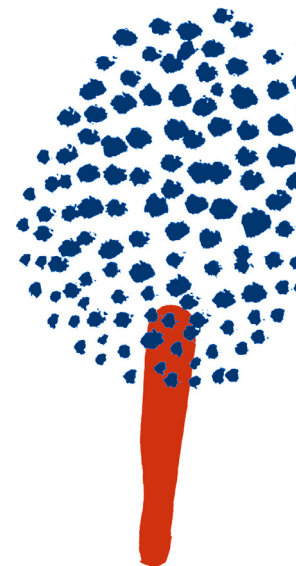
Yhteensä:

= 198 €

Lisäksi:

Koko ajalta kertyy viivästyskorkoa

Liittymä voidaan sulkea, kun maksamattomia laskuja on kertynyt 50 €

Lähde: www.kkv.fi

Kuluttajaluoton perintäkulujen eteneminen:

Alkuperäinen kuluttajaluotto	200 €
1. maksumuistutus	+ 5 €
2. maksumuistutus	+ 5 €
1. maksuvaatimus perintätoimistolta	+ 24 €
2. maksuvaatimus perintätoimistolta	+ 12 €

Mahdollinen maksuhäiriömerkintä

on mahdollinen 60 päivän viivästyksen jälkeen,
jos asiasta on maininta luottosopimuksessa ja jos velalliselle on lä-
hetetty maksukehoitus, jossa on asiasta mainittu, vähintään 21 päivää
ennen 60 päivän määräajan täyttymistä.

Haaste käräjäoikeuteen:

oikeudenkäyntikulut 50 €

käräjäoikeuden oikeudenkäyntimaksu 60 €

+ 110 €

= 356 €

Maksuhäiriömerkintä luottotietoihin Käräjäoikeus antaa velkomustuomion

Ulosottomaksu

(jos summa maksetaan yhdellä kertaa)

+ 27 €

Yhteensä:

= 383 €

Lisäksi:

Koko ajalta kertyy viivästyskorkoa

Lähde: www.kkv.fi

Annin tarina

Anni on 22-vuotias Helsingissä asuva toisen vuoden opiskelija. Hän muutti Helsinkiin 20-vuotiaana vanhempiensa luota Kajaanista. Lapsuudenkodissaan hän oli tottunut siihen, että elämisen kustannukset ovat pieniä. Asumisesta, ruoasta tai muistakaan perusmenoista ei tarvinnut juurikaan itse huolehtia. Annilla oli hyvät välit vanhempiinsa ja kolmeen sisarukseensa. Hän teki osa-aikatoita ennen opintojen aloittamista ja kaikki tulot olivat pitkälti käytettävissä omiin vapaa-ajan menoihin. Tuntui ettei rahan kanssa ole tiukkaa. Kuitenkaan säästöön Anni ei rahaa jättänyt. Ensimmäisen opiskelusyksyn aikana Anni yllättyi siitä, kuinka paljon rahaa menee pelkästään elämiseen. Yhtäkkiä Annilla teki tiukkaa selviytyä edes vuokran maksamisesta. Myös ruokaostoksissa joutui olemaan tarkkana. Heti ensimmäisten kuukausien aikana Annille kävi selväksi, että on rankkaa itse vastata kaikista omista menoistaan. Kaikki raha olekaan käytettävissä vain vapaa-ajan menoihin. Fuksivuosi, yksin asumisen vapaus ja ison kaupungin meno- ja ostopotensiaalit luonnollisesti tarkoittivat nuoren naisen kohdalla myös sitä, että vapaa-aikaan menee myös jonkin verran rahaa. Anni maksoi monet ostokset osamaksulla, kuten tietokoneen, puhelimen ja vaatteita, sillä varaa ei ollut maksaa yhdellä kertaa koko summaa. Annin tuloina ensimmäisen syksyn aikana olivat vain opintotuki ja opintolaina. Kun Annin vuokra oli 800 euroa kuukaudessa, eikä vanhemmillakaan ollut mahdollisuutta auttaa taloudellisesti, kävi hyvin nopeasti selväksi, että Annin rahat eivät meinaa riittää edes elämiseen. Anni joutui ottamaan kulutusluoton laskujen maksamiseen ja muutaman kerran hän joutui maksamaan uudella luotolla edellisen pois. Myös yhden vuokran Anni jätti maksamatta. Näin hän sai maksettua useamman velan ja laskurästin pois. Mutta ei kaikkia. Ensimmäisen opiskeluvuoden keväällä Anni sai töitä, joita hän teki os aikaisesti opintojen ohessa. Tästä eteenpäin opintotuen, asumislisän, opintolainan ja työstä saadun palkan (1 400 euroa) myötä Anni sai maksettua kaikki perusmenot, mutta lainan lyhentämiseen varoja ei enää ollut. Myös osamaksut moneen eri paikkaan muodostivat kuukaudessa ison summan yhteenlaskettuina. Veloista murehtiminen aiheutti vatsakipuja ja päänsärkyä Annille. Anni halusi kaikin keinoin kuitenkin välttää maksuhäiriömerkinnän ja otti tarpeen tullen uuden kulutusluoton, jolla esti aiempien velkojen joutumista ulosottoon. Tällä hetkellä Anni on tyytyväinen siihen, että rahat riittävät omin keinoin maksamaan kaikki peruselämiin liittyvät menot, mutta on huolissaan kun ei saa velkaa lyhennettyä muutoin kuin ottamalla uutta velkaa. Velkaa Annilla on tällä hetkellä yhteensä 5 000 euroa.

Kysymyksiä

Näiden kysymysten ja vastausten avulla voit käydä tarinaa läpi ja käsitellä aihetta myös nuorten kanssa.

Mitä Anni olisi voinut tehdä ennen opintojen aloittamista?

- Säästää opintoja varten, kun siihen oli mahdollisuus vanhempien luona asuessa.
- Suunnitella ja arvioida, kuinka paljon kiinteitä peruselämisen kuluja kertyy yksin asuessa ja opiskellessa, sekä opetella konkreettisesti, minkälaista elämä on taloudellisesti, kun vastaa kaikista omista menoistaan.
- Hankkia opiskelija-asunto, jotta elämiseen jää enemmän rahaa.
- Hankkia uudempi puhelin, tietokone ja riittävästi uusia vaatteita ennen opintojen aloittamista.

Mitä Anni olisi voinut tehdä, kun hän huomasi, että rahat eivät riitä?

- Laittaa menot tärkeysjärjestykseen ja huolehtia, että vuokra ja muut tärkeät perusmenot tulevat maksetuksi.
- Jättää kulutusluotot ottamatta, sillä hänellä ei ollut maksukykyä niiden takaisinmaksuun.
- Sopeuttaa menot tuloihin sopiviksi.

Mitä Annin olisi ollut hyvä tehdä, kun velkoja alkoi kerääntyä useita ja maksuhäiriömerkintä uhkasi?

- Lopettaa velalla velan maksu.
- Laskea kuinka paljon peruselämisen menot vievät ja jos tämän jälkeen olisi jäänyt rahaa, olisi se kannattanut käyttää velan maksuun, muutoin jättää velat maksamatta.
- Ottaa velkojiin yhteyttä, kertoa ongelmista läheisille tai hakea apua ammattilaisilta.
- Maksaa pienimpiä velkoja pois, jättää muut ulosottoon.
- Varautua maksuhäiriömerkintään tekemällä etukäteen sellaiset hankinnat, joita on merkinnän vuoksi hankala tehdä.
- Jos opintolainan saaminen olisi estynyt maksuhäiriömerkinnän vuoksi, olisi Anni voinut hakea lisäksi toimeentulotukea.
- Ulosotto lyhentää automaattisesti. Ulosotto olisi ottanut Annin palkasta yli 400 euroa, mutta tällöin Anni olisi voinut hakea lisäksi toimeentulotukea.
- Annin työtulojen kasvettua velkojen hoitaminen olisi onnistunut joko ulosoton kautta tai hankkimalla jokin velkajärjestely.

Tietoa, välineitä ja tukea

Nuorille on tarjolla runsaasti materiaaleja, työvälineitä ja neuvontaa erilaisiin elämässä vastaantuleviin rahan liittyviin tilanteisiin. Samojen materiaaleja voit myös ammattilaisen ohjauksella hyödyntää omassa työssäsi nuorten parissa. Varsinkin uhaavissa velkatilanteissa oikeusaputoimistojen talous- ja velkaneuvontaan kannattaa neuvooa olemaan yhteydessä varhain. Ennalta ehkäisevää talousneuvontaan ja ohjaukseen on saatavilla erilaisia työkaluja ja hyödyllisiä itseapuvivustoja löytyy runsaasti.

Tähän osaan on koottu parhaita, nuorten oman talouden hallintaa tukevia ja ylivelkaantumista ehkäiseviä maksuttomia sivustoja, oppaita, apuvälineitä, laskureita, työpajoja, pelejä ja muita palveluja. Niiden lisäksi esitellään lyhyesti tarjolla olevat sosiaalisen luotituksen muodot, joiden hakemiseen nuoret kaipaavat usein neuvooa ja rohkaisua. Muistathan vinkata nuorille näistä maksuttomista palveluista sekä opastaa heitä niiden käyttöön.

Hyödylliset verkkosivustot

Eurokampus-sivusto

Suomen Pankin ylläpitämän Eurokampus-sivuston tiedot perustuvat luotetaviin lähteisiin. Sisältöjen lähteinä on hyödynnetty mm. Euroopan keskuspankin tuottamia materiaaleja. Sivusto sisältää mm. yläkouluihin, lukioihin ja ammattiopistoihin suunnattuja tehtäviä, videoita, kuvia, pelejä ja muita materiaaleja.

www.euro.fi/fi/

InfoFinland

InfoFinland -verkkosivusto on maahanmuuttajille suunnattu tietopankki arkielämästä Suomessa. Sivustolta löytyy myös tietoa talousasioista. Tekstit löytyvät useilla eri kielillä.

www.infofinland.fi

Kestävän kehityksen Yhteiskuntasitoutumus

Kestävän kehityksen yhteiskuntasitoutumuksen Suomen kestävän kehityksen toimikunnan sopimaksallinen kestävän kehityksen strategia ja samalla konkreettinen työkalu. Kestävillä arjen valinnoilla voit vaikuttaa ympäristöön ja kohentaa myös omaa elämänlaatua ja terveyttä sekä säästää aikaa ja rahaa. Yhteiskuntasitoutukseen kuuluu #sitoutumus2050 palveluja Kestävien elämäntavatuotteiden palvelu (www.sitoutumus2050.fi/elamantavat#/), jossa voit mitata oman hiilijalan jäljen ja tehdä henkilökohtaisen suunnitelman ilmastomuutoksen torjumiseksi.

www.sitoutumus2050.fi/

Kilpailu- ja kuluttajaviraston (KKV) verkkosivut

Monipuolisesti tietoa ja ohjeita mm. kuluttajan oikeuksista, ostamisesta ja maksamisesta, sopimusten tekemisestä sekä taloudenhallinnasta.

www.kkv.fi/Tietoa-ja-ohjeita/

Kuluttajaliiton tietopankki

Kattavasti tietoa talouden eri aihealueista sekä kuluttajan oikeuksista ja velvollisuuksista. Sivustolle on myös koottu materiaalia lasten ja nuorten kuluttajuuskasvatuksen tueksi.

www.kuluttajaliitto.fi/tietopankki/materiaalipankki/talous/

Maksu myöhässä -verkkosivusto

Sivusto perinnästä ja sen etenemisestä.

www.maksumyohassa.fi

Marttakoulu -sivusto

Marttakoulu kokoaa yhteen Marttojen kotitalousneuvonnan monipuoliset sisällöt ruoasta puutarhaan. Sivuston Omat rahat -osiosta löytyy kattavasti tietoa ja apukeinoja kuluttajuuteen ja oman talouden hallintaan.

www.martat.fi/marttakoulu/omat-rahait/

Mun talous -verkkosivusto

Nuoriatyössään kohtaaville ammattilaisille suunnatun Muntalous-verkoston verkkosivustolle on koottu tietoa, palveluja ja materiaaleja nuorten taloudellisen lukutaidon edistämisestä ja ylläpitämisestä. Sivuston kautta löytää myös kaikkien verkoston kuulumien organisaatioiden omat verkkosivut.

www.muntalous.fi

NAL:n Asumisen ABC

Nuorisotasuntoliiton (NAL) tuottamaan ja ylläpitämään sivustoon on koottu nuoren itsenäistymiseen, omaan kotiin muuttamiseen sekä asumiseen ja raha-asioihin liittyviä ohjeita ja materiaaleja.

www.nal.fi/asumisen-abc/

Nuortelama.fi-verkkopalvelu

Nuorten tieto- ja neuvontatyön kehittämiskeskus Koordinaatin koordinoima sivusto on Suomessa asuville nuorille tuotettu verkkopalvelu. Palvelu tarjoaa nuorille opastusta ja ohjausta elämän eri tilanteissa. Nuortelama.fi:n kautta löytää oman kotipaikkakunnan lähipalveluiden luo, jotka neuvovat eteenpäin elämän haastavissa tilanteissa.

www.nuortelama.fi/elavaa-elamaa/oma-talous

Oma Onni -verkko-oppimisjärjestelmä

Oma Onni opettaa nuorille oman talouden hallintaa. Oppimateriaalissa käsitellään tuloja, eläkeläisiä, eläkeläisten elämiä, päivittäiset raha-asiat ja verkkokauppa, säästäminen, sijoittaminen, lainaaminen, vakuuttaminen, yrittäminen sekä verotus.

omaonni.fi

Suomi taskussa -sivusto

Sivusto tarjoaa maahanmuuttajille suunnattuja, mobiililaitteilla toimivia lyhyitä videoita, joiden avulla jokainen voi yksilöllisesti oppia suomen kieltä ja toimintakulttuuria ajasta ja paikasta riippumatta. Sisältää myös materiaalia arjen raha-asioihin liittyen.

www.suomitaskussa.eu/

Takuusäätiön Itseapu-sivut

Sivusto, joka ohjaa selvittämään ja suunnittelemaan omia raha-asioita. Itseapu-sivuilta löytyy myös nuorille sopivia oman talouden hallinnan työkaluja ja ohjeita, jotka auttavat hahmottamaan omaa taloutta.

Takuusäätiön verkkosivulla esitellään kattavasti erilaisia keinoja raha- ja elämäntilanteiden ratkaisemiseksi.

www.takuusaatio.fi/itseapu

www.takuusaatio.fi

Taloudellisen tiedotustoimiston verkkosivusto

Taloudellisen tiedotustoimiston (TAT) verkkosivuilta löytyy runsaasti materiaaleja nuoriin, työelämään ja taloustaitoihin liittyen. Sivustolla on erityisesti koulumaailmaan ja opettajille suunnattuja materiaaleja, joita voi hyödyntää myös muuallan nuorisotyössä. Lisäksi sivuston kautta pääsee selvittelemään TAT:n tuottamia tutkimuksia nuorista ja taloudesta.

www.tat.fi

Vastuullinen kesäduuni ja Kun koulu loppuu -sivustot

Vastuullinen kesäduuni ja Kun koulu loppuu -sivustot ovat Taloudellisen tiedotustoimiston ylläpitämiä sivustoja. Vastuullinen kesäduuni -sivusto neuvoo nuoria kesätyöhön hakuun, ja auttaa sitä kautta nuoria löytämään oman paikkakunnan vastuullisia työnantajia. Kun koulu loppuu -sivusto sisältää tarpeellista tietoa työelämäntutustumisen ensimmäisistä askelista. Sivusto antaa ohjeistusta TET-paikan löytämiseen ja harjoittelun toteuttamiseen. Sivustolle on koottu hyviä käytäntöjä ja malleja yritysyhteistyöhön sekä tehtäviä ja tukimateriaaleja eri oppiaineiden opetukseen.

Vastuullinen kesäduuni: **www.kesaduuni.org**

Kun koulu loppuu: **www.kunkoululoppuu.fi**

Verokampus -sivusto

Verokampus on Verohallinnon vero-opetussivusto 15–25-vuotiaille. Verokampus on paitsi tiedon lähde nuorille myös tieto- ja opetusmateriaalipankki opettajille.

www.verokampus.fi

Oppaat

Jalkautuva talousohjaus

Oppaaseen on koottu Espoon Järjestöjen Yhteisön EJY ry:n Jalkautuva talousohjaus -hankkeessa kehitettyjä ja testattuja lomakkeita ja työvälineitä. Oppaan tarkoituksena on tarjota välineitä kaikkien talous- ja velkaongelmien kanssa tekemisissä olevien testattavaksi ja eteenpäin kehiteltäväksi. https://ejy.fi/sivut/wp-content/uploads/2019/01/ejy_jalkautuva_talousohjaus_tyovalineet.pdf

Kaikki lähtee kotoa

NAL:n tuottama opas lapsuudenkodista itsenäistyvän nuoren asumisen tukemiseen. Nuorten asunnottomuuden ennaltaehkäisyhanke 2012–2015 -materiaali. http://nal.fi/wp-content/uploads/2019/11/NAL_Kaikki_l%C3%A4htee_kotoa_B5.pdf

Läheinen rahavaikeuksissa

Opas tarjoaa tietoa siitä, miten auttaa ja tukea läheistä sekä huolehtia tarvittaessa myös omien rajojen asettamisesta. Opas rohkaisee ottamaan läheisen rahavaikeudet puheeksi rakentavalla tavalla ja ennen kaikkea hakemaan apua sekä talousvaikeuksiin että mahdollisiin muihin elämän haasteisiin. https://www.takuusaatio.fi/sites/default/files/laheisen_opas_web.pdf

Miten vuokravelka etenee?

NAL:n tekemä kaavio nuorille vuokravelan etenemisestä ja siitä, miten tilanteen voi selvittää. http://nal.fi/wp-content/uploads/2019/09/miten_selvit%C3%A4n_vuokravelkani_verkkoon.pdf

Niskalenkki raha-asioista

Takuusäätiön tuottama opas, jossa on ohjeita, neuvoja ja välineitä oman talouden hallintaan. https://www.takuusaatio.fi/sites/default/files/niskalenkki_rahaasioista_net-ti_0217.pdf
Oppaan sisältämät lomakkeet voi avata ja tulostaa myös erillisinä.

Olisinpa kotona -opas

NAL:n tuottama opas nuorten asumisen tukemiseen osana monialaista ennaltaehkäisevää työtä. Nuorten asunnottomuuden ennaltaehkäisyhanke 2012–2015 -materiaali. http://nal.fi/wp-content/uploads/2019/09/NAL_Olinpa_kotona_B5.pdf

Omaan kotiin -opas

Itsenäistyville nuorille suunnattua, vuosittain päivitettävää opasta voi tilata NAL:sta. Oppaan PDF-versio on ladattavissa NAL:n verkkosivuilta

suomen, englannin, venäjän ja arabian kielillä.
www.nal.fi/materiaalit/oppaat/

Opas velkojen selvittelyyn

Takuusäätiön tuottama opas on tehty avuksi omien velkojen selvittelyyn. https://www.takuusaatio.fi/sites/default/files/velkaopas2019_web.pdf

Pieni talousopas

Kuluttajaliiton tuottamaan oppaaseen on koottu perustietoa rahankäyttöön ja velkoihin liittyen taskukokoiseen opaskirjaan. Sopii hyvin nuorille. Opasta voi tilata Kuluttajaliitosta. <https://www.kuluttajaliitto.fi/tietopankki/materiaalipankki/talous/pieni-talousopas/>

Puhu rahasta ja asumisesta -huoneentaulu

Puhu rahasta ja asumisesta -huoneentaulu helpottaa arjesta, asumisesta ja rahankäytöstä puhumista myönteiseen ja ratkaisukeskeiseen sävyyn. Se sisältää keinoja ja apukysymyksiä, kuinka ottaa asumisen asiat ja taloudenhallinta esiin asiakastapaamisen yhteydessä. Lisäksi huoneentaulu sisältää toimintaohjeita, joilla asiakasta voi auttaa ottamaan raha- ja asuntoasiat haltuun. www.muntalous.fi/materiaalit/puhu-rahasta-materiaalit

Puhu rahasta -juliste

Nuorisosäätiön Mun talous -osahankkeen tuottama juliste ammattilaisille, joka rohkaisee nuoria puhumaan raha-asioistaan neuvontapalveluita käyttäessään. Julistetta voi tilata maksutta Suomen Setlementtiliitosta. www.muntalous.fi/materiaalit/puhu-rahasta-materiaalit

Puhu rahasta -tehtäväkirja

Puhu rahasta -tehtäväkirja on Puhu rahasta -oppaan rinnalle tehty apuväline, jossa paneudutaan arjen raha-asioihin tehtävien muodossa. Tehtäväkirja on toiminnallinen apuväline, kun omilleen aikova tai jo itsenäisesti asuva nuori haluaa pohtia omaa rahankäyttöään. Nuori voi tehdä tehtäviä itsenäisesti tai yhdessä asumisohjaajan tai muun henkilön kanssa. Tehtäväkirjaa voi tilata maksutta Suomen Setlementtiliitosta. www.muntalous.fi/materiaalit/puhu-rahasta-materiaalit

Rahahuolet puheeksi - opas ryhmänohjaajille

Rahahuolista voi olla vaikea puhua, mutta puhuminen helpottaa oloa. Takuusäätiön tuottama opas kannustaa ottamaan rahahuolet puheeksi. Opas on suunnattu erilaisten keskustelu-, vertais- ja harrasteryhmien sekä kuntouttavan työtoiminnan ryhmänohjaajille. Se soveltuu niin ammattilaisille kuin vapaaehtoisille. Ryhmänohjaajan ei tarvitse olla talous- ja velka-asioiden asiantuntija. https://www.takuusaatio.fi/sites/default/files/ryhmaanohjaajan_opas_web.pdf

Selkokielellä raha-asioista

Puhevammaisten sekä muiden oppimisessa, ymmärtämisessä ja kommunikoinnissa tukea tarvitsevien ihmisten osallisuutta ja yhdenvertaisuutta edistävä Papunet on tuottanut selkokielisen Raha-asiat -sivuston. Sivuston selkokieliset oppaat sopivat erinomaisesti myös nuorille. Sivulla kerrotaan konkreettisin ja selkein esimerkein, miten rahankäyttöä voi seurata ja suunnitella.

<https://selko.fi/aihe/raha-asiat/>

Sijoittaminen - opas utelialle

Pörssisäätiön opas sijoittamisen vasta-alkajille sopii myös opetus- ja itseopiskelumateriaaliksi nuorille, joita kiinnostaa säästäminen ja sijoittaminen.

https://www.porssisaatio.fi/wp-content/uploads/2014/08/sijoitusopas_2014_fin_final_low1.pdf

TJ50 - Mihin kotiudut?

NAL:n tuottama TJ50-esite on suunnattu varusmiehille, joiden kotiutumisen lähestyy. Esitteen tarkoituksena on saada varusmiespalvelusta suorittavat nuoret pohtimaan ja suunnittelemaan omaa palveluksenjälkeistä asumistaan ja toimeentuloaan hyvissä ajoin ennen palveluksen päättymistä.

www.nal.fi/materiaalit/oppaat/

Tositarinoita asumisesta

NAL:n tuottamia tarinoita ja tehtäviä asumisesta nuorten kanssa pohdittavaksi. Nuorten asunnottomuuden ennaltaehkäisyhanke 2012–2015 -materiaali.

http://nal.fi/wp-content/uploads/2019/09/NAL_Tositarinoita_asumisesta_B5.pdf

Velkaopas

Kuluttajaliiton velkaopas on hyvä ja seikkaperäinen käsikirja velka-asioihin ja niiden selvittämiseen.

<https://www.kuluttajaliitto.fi/wp-content/uploads/2016/05/Velkaopas.pdf>

Taloudenhallinnan välineet

Marttojen talouslomake

Marttojen Excel-pohjaisen talouslomakkeen avulla voi seurata omaa rahankäyttöä budjetti-, kirjanpito- ja vuosiyhteenvetolomakkeiden avulla. Laskuri auttaa seuraamaan halutessaan erikseen valittuja menoja, esimerkiksi ruoka- tai puhelinmenoja. Jokaiselle kuukaudelle on oma kirjanpitolomakkeensa. Luvut päivittyvät automaattisesti vuosiyhteenvetotaulukkoon kuukausikirjanpidosta. Lomakkeen voi tallentaa omalle koneelle ja sitä voi itse muokata omaan käyttöön sopivaksi. www.martat.fi/marttakoulu/omat-rahat/talouden-suunnittelu/

Nuoren budjettilomake

NAL:n Asumisen ABC -lomakkeen avulla voi laskea omat tulot ja menot sekä selvittää, kuinka paljon kuukaudessa jää rahaa säästöön. www.nal.fi/asumisen-abc/oman-talouden-hallinta/budjettilaskuri/

Omat rahat -työkalu

Sisältää tietoa ja ohjeita nuorten taloudenhallintaan ja velkojen hoitamiseen eri elämäntilanteissa. Työkalu löytyy Muntalous.fi -sivustolta. www.muntalous.fi/omat-rahat/

Penno

Taloudenhallintasovellus Penno helpottaa oman rahatilanteen hahmottamista ja sen avulla saa käsityksen omista tuloista ja säännöllisistä menoista. Lisäksi voi laskea mm. paljonko rahaa on käytettävissä arkimeinoihin kuukautta ja päivää kohti tai seurata säästötavoitteen edistymistä. Pennon käyttöönottovideo löytyy Youtubesta.

Löydät Pennon täältä:

www.penno.fi/home

Pennon käyttöönottovideon voi katsoa täältä:

www.youtube.com/watch?v=pHlhtY4cyeE

Penno-työkirja

Sähköisen Penno-sovelluksen rinnalle on tarjolla myös paperinen Penno-työkirja. Työkirja on suunnattu erityisesti niille, joille Penno-sovelluksen käyttö ei eri syistä ole mahdollista. Esim. ammattilaiset voivat hyödyntää sitä neuvonta- ja ohjaustyössä. Penno-työkirjan käyttämisen avuksi on tehty opasvideo, jonka voi katsoa Youtubesta.

Työkirjoja voi tulostaa itse tai tilata Takuusäätiöstä:

www.takuusaatio.fi/takuusaatio/oppaat-ja-esitteet/tilauslomake

Taloustaito-hankkeen materiaalit

Helsingin Diakonissalaitoksen Taloustaitohankkeen materiaalit on jaoteltu kohderyhmän mukaan yksilövalmennuksen, ryhmävalmennuksen, maahanmuuttajataustaisille nuorille sopiviin ja ruotsinkielisiin materiaaleihin. Materiaaleja saa vapaasti hyödyntää aluperäisessä muodossaan. www.hdl.fi/taloustaitohanke-materiaalipankki/

Laskurit

Asumistuen laskuri

Laskurilla voi selvittää, onko omassa tilanteessa mahdollista saada yleistä asumistukea ja jos on, niin kuinka paljon.

www.kela.fi/laskurit

Kestävät elämäntavat -testi

Kestävät elämäntavat palvelussa voi tehdä Kestävät elämäntavat -testin, joka laskee henkilökohtaisen hiilijalanjäljen. Tämän jälkeen palvelu näyttää vastauksiin pohjautuvia vaihtoehtoja, joilla voi pienentää hiilijalanjälkeä ja tehdä viisaampia kulutusvalintoja. Palvelussa on mahdollista rekisteröityä sivuille ja julkaisita oma sitoumus. Omasta edistymisestä voi myös raportoida aika ajoin. sitoumus2050.fi/elamantapatesti/testi

Maksukieltolaskuri

Laskurilla voi laskea palkasta kuukausittain pidätettävän, ulosottoon tilitettävän määrän. Pakollisia tietoja ovat nettopalkka ja velalliselle jätettävä suojajuosuus, jotka löytyvät ao. velallista koskevasta maksukieltotulosteesta. asiointi.oikeus.fi/web/asiointi/maksukieltolaskuri

Maksuvaralaskuri

Laskurilla voi selvittää, kuinka paljon kuukaudessa pitää jäädä ylimääräistä käyttövaraa elämisen välttämättömien menojen jälkeen. Maksuvaran laskeminen on hyödyllistä etenkin tilanteessa, jossa pitää arvioida millä summalla velkaa voi kuukausittain lyhentää. www.takuusaatio.fi/raknare

Oma talous -laskuri

Laskurilla voi verrata oman kototalouden tuloja, kulutusta ja varallisuutta muihin samassa tai eri elämäntilanteessa oleviin kotitalouksiin. stat-tulolaskuri.herokuapp.com

Opiskelijoiden tukiin liittyvät laskurit

Kootusti kaikki opiskelijoiden tukiin liittyvät laskurit. Näillä laskureilla voi selvittää mm., kuinka paljon opintotukea on mahdollista saada ja kuinka paljon opintotuen lisäksi voi tienata muita tuloja ilman, että se vaikuttaa opintotuen määrään. www.kela.fi/laskurit

Toimeentulotukilaskuri

Toimeentulotuki on tarkoitettu tilanteisiin, joissa hakijan tai hänen perheensä tulot ja varat eivät riitä välttämättömiin jokapäiväisiin menoihin. Laskurin avulla voi arvioida mahdollisuutta saada perustoi-meentulotukea. Pitää kuitenkin huomata, että laskuri ei ole toimeentulotukipäätös. Varsinainen päätös voi poiketa laskurilla saadusta tuloksesta. www.sosiaalikallega.fi/virtu.fi/laskurit/toimeentulotukilaskuri

Tulolaskuri

Me-säätiön ja THL:n laskurin avulla voi katsoa, miten sosiaaliturvan ja ansiotulojen yhteensovittaminen onnistuu. Työkalu antaa mahdollisuuden kokeilla, miten tulosuomuus voi muuttua elämäntilanteen vaihtuessa. data.mesaatio.fi/tulolaskuri/

Maksuttomia neuvontapalveluja

Kuluttajaliiton asumisneuvonta

Kuluttajien asumisasioihin liittyvissä kysymyksissä neuvoo Kuluttajaliiton maksuton chat-palvelu ja maksullinen puhelinneuvonta, joka on avoinna pääsääntöisin arkipäivisin tpe klo 10–12 ja ti klo 17–19 (puh. 010 802 240). www.kuluttajaliitto.fi

Kysy rahasta-chat

Takuusäätiön Kysy rahasta-chat on maksuton ja anonyymi neuvontapalvelu, joka auttaa erilaisissa talous- ja velkaongelmiin liittyvissä kysymyksissä. Kysy rahasta-chatiin pääsee keskustelemaan Takuusäätiön verkkosivujen lisäksi myös Muntalous.fi-verkkosivujen kautta. Chat on auki ma-to klo 12.30–15.00.

www.takuusaatio.fi
www.muntalous.fi

Nuorten netti -chat

MLL:nylläpitämässä Lasten ja nuorten chatissa voit jutella luottamuksellisesti ja nimettömästi vapaaehtoisen päivystäjän kanssa mistä tahansa aiheesta. www.nuortennetti.fi

Ohjaamo-palvelut

Ohjaamokokoamonaaliset nuorille kohdennetut palvelut samankaton alle, yhteen palvelupisteeseen. Erityisesti ilmantyö- ja opiskelupaikkaa olevat nuoret saavat paikallisesta Ohjaamosta neuvontaa, ohjaustajatukena koulutukseen, työllistymiseen ja hyvinvointiin liittyvissä asioissa. Ohjaamoon matalankynnyksen neuvontapiste 15–29-vuotiailla nuorille, jonne voitulla ilman TE-toimiston lähetettömästä päätöksestään, joko yksintäikaverin kanssa. Nuorivoidaan vinkata Ohjaamoon myös etsivän nuorisotyön tai vaikkaterveystien hoitajan kautta. Ohjaamossa nuorentilanne kartoitetaan. Tämän jälkeen nuorelletarjotaan juurisellaista ohjausta, jota hän tarvitsee. Ohjaus voi olla esimerkiksi opinto-ohjausta, TE-toimiston palveluja, terveydenhoitajan tapaamista tai jotain muuta. www.ohjaamot.fi

Oikeusaputoimistojen talous- ja velkaneuvonta

Maksuton talous- ja velkaneuvonta siirtyi 2019 alkaen kunnilta oikeusaputoimistoihin. Talous- ja velkaneuvonnan palvelut on tarkoitettu yksityishenkilöille sekä pienimuotoista yritystoimintaa harjoittaville ammatin- ja elinkeinonharjoittajille. Talous- ja velkaneuvonnan asiantuntijat auttavat taloudellisen kokonaistilanteen kartoittamisessa, talouden suunnittelussa ja sovintoratkaisuehdotusten laatimisessa. Apua voi hakea mistä tahansa oikeusaputoimistosta kotikunnasta riippumatta. Videoyhteyden välityksellä on mahdollista saada myös etäpalvelua. Yhteystiedot löytyvät verkkosivuilta. www.talousjavelkaneuvonta.fi

Peluurin chat ja auttava puhelin

Peluurin ylläpitämässä uhkapeliriippuvuudesta kärsiville suunnatussa maksuttomassa chat-palvelussa ja auttavassa puhelimessa ma-pe klo 12-18 (puh. 0800 100 101) voi jokaisena arkipäivänä keskustella luottamuksellisesti uhkapelaamisesta.

www.peluuri.fi

Sekasin-chat

Nuorille suunnatussa Suomen Mielenterveysseuran ylläpitämässä Sekasin-chatissä voi keskustella mistä tahansa mieltä askarruttavista kysymyksistä tai aiheista nimettömänä ja luottamuksellisesti. Chatissa päivystävät mielenterveyden ammattilaiset sekä koulutetut vapaaehtoiset. Sekasin-chat on auki vuoden jokaisena päivänä, ma-pe klo 7-24 sekä la-su klo 15-24.

www.sekasin247.fi/

Solmussa-chat

Solmussa-chat on aikuisille suunnattu kahdenkeskinen chat-päivystys, jossa voi keskustella huolista tai hankalasta elämäntilanteesta. Solmussa-chat on avoinna ma ja ke klo 17-19 sekä ti ja to klo 8-10. Solmussa-chatissa päivystää koulutettu vapaaehtoinen tai sosiaali- ja terveysalan ammattilainen. Solmussa-chat käynnistyy päivystysaikoina Tukinetin sivuilta "Avaa Solmussa -chat!" -linkistä.

www.tukinet.net/solmussa.tmp1

Velkalinja

Takuusäätiön Velkalinja on maksuton puhelinpalvelu, joka auttaa anonyymistierilaisissa talous- ja velkaongelmiin liittyvissä kysymyksissä arkisin klo 10-14 (puh. 0800 98 009).

www.takuusaatio.fi

Sosiaaliset luotot ja velkojen järjestelylainat

Takuusäätiön takaus

Takuusäätiön takauksella yhdistetään kaikki vakuudettomat velat ja rästilaskut yhdeksi pankkilainaksi. Takaus voi olla 2 000-34 000 euroa ja takaisinmaksuaika korkeintaan kahdeksan vuotta. Takauksen saamiseksi tulojen pitää olla riittävät ja säännölliset koko velan takaisinmaksun ajaksi. Maksuhäiriömerkintä ei ole este takauksen saamiselle. Lisätietoa takauksesta Takuusäätiön verkkosivuilta.

<https://www.takuusaatio.fi/palvelumme/takuusaation-takaus>

Kunnan sosiaalinen luotto

Noin 30 kunnassa käytössä oleva kohtuuehtoinen laina välttämättömien menojen tai velkojen maksamiseen. Sosiaalisten luottojen euromäärät vaihtelevat kunnittain 200-15 000 euron välillä. Myös sosiaalisen luoton ehdot voivat vaihdella kunnittain. Sosiaalisen luoton saatavuuden ja ehdot voi tarkistaa esimerkiksi oman kotikunnan verkkosivuilta. Maksuhäiriömerkintä ei ole este sosiaalisen luoton saamiselle. Nuorille sosiaalista luottoa voi tarjota esimerkiksi takuuvuokran tai vuokratästin maksamiseen ja velkojen yhdistämiseen. Lisätietoa sosiaalisesta luotosta löytyy Sosiaali- ja terveysministeriön verkkosivuilta.

<https://stm.fi/toimeentulo/sosiaalinen-luototus>

Takuusäätiön Pienlaina

Pienlaina on tarkoitettu välttämättömien kertaluonteisten hankintojen tekemiseen pienituloisille. Edullinen laina tukee pienituloisten toimeentuloa, ennaltaehkäisee ylivelkaantumista ja edistää itsenäistä pärjäämistä. Pienlainaa ei myönnetä velkojen maksamiseen, mutta maksuhäiriömerkintä ei ole este sen saamiselle. Tosin, vuokratästin maksaminen Pienlainalla voi olla mahdollista. Nuorille Pienlainaa voi tarjota myös esim. takuuvuokran maksamiseen, mikäli siihen ei ole käytettävissä omia säästöjä tai muuta rahoitusta. Nuorisoon asumiseen on tuotettu itsenäistymässä oleville nuorille suunnattu Kotilaina-tuote yhteistyönä Takuusäätiön, Nuorisosäätiön ja NAL:n kanssa. Lisätietoa Pienlainasta Takuusäätiön verkkosivuilta.

www.takuusaatio.fi/palvelumme/takuusaation-pienlaina

Pankkilaina

Mikäli henkilölle on kertynyt useita velkoja, mutta luottotiedot ovat edelleen kunnossa ja maksukykyä on eli säännölliset palkkatulot mahdollistavat lainan lyhentämisen, voi velkojen yhdistämiseen hakea lainaa myös pankista. Kun pankkilainaa käytetään velkojen maksuun, vaatii pankki yleensä jonkinlaisia vakuuksia lainan saamiseksi. Mikäli pankki olisi valmis tarjoamaan lainaratkaisua, kannattaa olla kuitenkin tarkkana korkoprosentin kohdalla ja verrata sitä ennen lainapäätöstä mm. sosiaalisten luottojen ja Takuusäätiön takauksen korkoon.

Työpajat ja muut ryhmätoiminnot

Mun rahat -paja

Mun rahat -paja on oppituntimateriaali, joka on ensisijaisesti tarkoitettu 1. tai 2. vuoden ammattiin opiskeleville ja lukion 1. ja 2. vuoden opiskelijoille. Pajamateriaalin tarkoituksena on antaa tietoa taloudenhallinnasta ja tukea itsenäistyvässä iässä olevia nuoria omassa rahankäytössä. www.nal.fi/materiaalit/julkaisut

Raha-Amigo

Taloustaito-hankkeen koordinoimassa Raha-Amigo -toimintamallissa talousasioihin apua kaipaava nuori saa tuekseen pankin vapaaehtoisen. Nuori ja mentori tapaavat yhteensä kuuden tunnin ajan, joiden aikana selvitetään nuoren taloudellista tilannetta, avun tarvetta ja tehdään konkreettinen suunnitelma nuoren taloustilanteen tueksi. Lisätietoa valtakunnallisesta Raha-Amigo -toiminnasta Taloustaitohankkeen verkkosivuilta.

Lue lisää Raha-Amigosta tämän oppaan sivulta 13.
www.hdl.fi/vamos/taloustaitohanke/

Oppimispelit ja tietovisat

Finanzity

Finanzity on peli, jonka tavoitteena on lisätä pelaajan tietämystä keskuspankin toiminnasta, oman talouden hallinnasta ja muista talouteen liittyvistä asioista.
www.euro.fi/finanzity/

Lykkyä

Pelissä rakennetaan kuvitteellisen Lykkylän kunnan palveluita rajatulla budjetilla. Pelin avulla nuori pääsee pohtimaan ja vertailemaan eri päätösten ja valintojenseurauksia. Pelitukee erityisesti 9. luokantaloustaitojen opetusta.
virtuaalikunta.net/fi/opettajalle/tutustu

Money Flow Challenge

Mobiilipeli, joka on suunniteltu 15–20-vuotiaille nuorille. Toimii sekä Android että Apple -käyttöjärjestelmissä. Tarjoaa uudenlaisen ja hauskan tavan oppia tekemisen ja kokeilemisen kautta omaan henkilökohtaiseen taloudenhoitoon liittyviä asioita. Pelissä autetaan erilaisia pelihahmoja selviytymään monenlaisista omaan talouteen liittyvistä haasteista. Money Flow Challenge -pelistä on olemassa maksuton versio ja pro-versio (maksullisen version hinta Google Playssa 2,90 € ja App Storessa 2,29 €). Pelin maksuton versio löytyy Google Playsta ja App Storesta.

Maksullisen version voi ladata täältä:
www.planago.com/moneyflowchallenge/

Raha ja hinta -visa

15–19 -vuotiaille suunnattu monivalintavisa rahasta, joka tarjoaa vastauksen antamisen jälkeen lisätietoa aiheesta.
www.euro.fi/multimedia/fi/rahajahintavisa/rahajahintavisa.html

Rahalaakso

Rahalaakso on hauska ja opetuksellinen 5–9-vuotiaille lapsille suunniteltu pelisivusto. Sen monissa viihdyttävissä tehtävissä lapset oppivat pelamisen ohessa paljon muun muassa siitä, kuinka rahaa voidaan hankkia ja siitä, kuinka heidän täytyy säästää voidakseen hankkia haluamansa.
www.rahalaakso.fi

Rahapolitiikkapeli

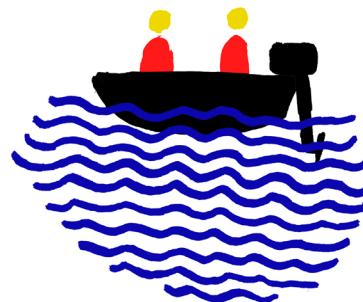
Pelissä voi testata onnea ja omia taitoja keskuspankin pääjohtajana.
www.suomenpankki.fi/fi/opi-taloudesta/pelit

Tietovisa

Suomen Pankin tietovisa talouteen liittyen.
www.suomenpankki.fi/fi/opi-taloudesta/pelit

Zaldo.fi

Zaldo on ala- ja yläkoululaisten taloustaitojen parantumiseen suunniteltu pelillinen oppimisympäristö. Interaktiivinen ja monipuolinen sisältö muodostaa kattavan ja innostavan kokonaisuuden oman talouden hallinnan opiskeluun.
www.zaldo.fi/

Sanasto

Tähän on koottu nuoren raha-asioihin liittyvää keskeistä sanastoa. Muita talouteen liittyviä sanastoja löytyy verkosta useilta sivustoilta (ks. esimerkiksi Suomen Pankin kokoama sanasto www.euro.fi/fi/sanasto/ & Nuorisotasuntoliiton asumisen sanasto, joka selittää asumistermejä www.nal.fi/asumisen-abc/asumisen-sanasto).

Ansioeläke

Ansioeläke karttuu oman työhistorian tulojen ja pituuden mukaan. Ansioeläkettä saa, kun on saavuttanut eläkeiän ja jää pois työelämästä.

Ansiosidonnainen päiväraha

Lue nuorten yleisimmistä tuista ja etuuksista tämän oppaan sivulta 18.

Asumistuki

Lue nuorten yleisimmistä tuista ja etuuksista tämän oppaan sivulta 18.

Budjetti

Laadittu arvio ja suunnitelma tuloista ja menoista. Toiselta nimeltään talousarvio.

Bruttopalkka (vrt. nettopalkka)

Palkkasumma ennen kuin siitä on vähennetty mm. verot, työeläkemaksut, sairausvakuutusmaksut, jne.

Eräpäivä

Päivä, jolloin lasku viimeistään pitää maksaa.

Heräteostos

Äkillisesti ja suunnittelematta tehty hankinta (esim. herkut tai alennusmyynnistä ostettu vaate). Heräteostoksista voi huomaamatta kertyä vuodessa suuri summa (esim. yksi energijauma päivässä maksaa yli 400 € vuodessa).

Häätö

Häädössä asukas menettää asuntonsa. Vuokranantaja voi hakea tuomiois-

tuimelta häätöpäätöksen, jos vuokralainen ei esimerkiksi maksa vuokriaan maksukehutuksista huolimatta. Vuokra-taiomistusasunnon vastikerästeistä tulee maksuhäiriömerkintä, joka vaikeuttaa uuden asunnon saamista.

Jälkiperintä

Jos velallinen on todettu ulosotossa varattomaksi, eikä häneltä ole voitu ulosmitata velkoja, siirtyy velkayleensä pois ulosotosta jälkiperintään. Sieltä velka voidaan palauttaa uudestaan ulosottoon, mikäli velallisen tulot nousevat niin, että häneltä voidaan ulosmitata. Toinen syy jälkiperintään on se, ettei velallista ole tavoitettu; esimerkiksi jos hän ei ole oleskellut paikkakunnalla, jolla on kirjoilla.

Järjestelylaina

Pankin tai muun rahoitusyhtiön myöntämä laina, jolla yhdistetään velkaongelmiin joutuneen ihmisen useat eri velat yhdeksi uudeksi lainaksi. Yleensä tällaiseen lainaan vaaditaan vakuudeksi joko henkilötakaus tai omaisuus tai pantiksi tai molempia. Takuusäätiö voi myöntää tietyin ehdoin takauksen pankista haettavaan järjestelylainaan, jos hakijalla ei ole tarvittavaa vakuutusta tai lainaa ei myönnetä maksuhäiriöiden vuoksi.

Kierrätys

Materiaalin tai esineen uudelleen hyödyntäminen säästää ympäristöä. Kierrätys voi merkitä esimerkiksi jätteiden hyötykäyttöä uusien tuotteiden valmistuksessa. Kierrätys vähentää raaka-aineiden ja energian kulutusta.

Kilohinta

Kaupassa kannattaa vertailla kilohintoja, joista näkee, mikä tuote on edullisin.

Korko

Kun tallettaa rahaa säästötilille, voi saada talletukselle korkoa. Rahasumma kasvaa siinä suhteessa, kuinka paljon tilille maksetaan korkoa. Pankkilaskee korkoa myös lainalle. Jos lainaa pankista rahaa, pankki laskuttaa kuukausittain korkoa varsinaisen lainasumman lisäksi. Myös kaikissa vakuudettomissa luotoissa on korot, jotka kannattaa laskea huolellisesti muiden kulujen ohella.

Kuitti

Tosite ostoksesta, joka myyjän on tarjottava asiakkaalle aina oston yhteydessä. Jos ostetulla tuotteella on takuu, kuittia käytetään usein takuutodistuksena.

Kulutusluotto

Vakuudeton laina, joka on otettu kulutusta varten. Näiden luottojen todelliset vuosikorot ovat erittäin korkeat. Usein kulutusluotoista peritään myös tilinhoitomaksuja ja muita kuluja.

Laina (myös luotto, velka)

Laina, luotto ja velka tarkoittavat yleiskielessä samaa asiaa. Lainasta maksetaan yleensä korkoa ja se maksetaan takaisin sopimuksen mukaisesti sille taholle, jolta laina on otettu. Lainoja on käytännössä kahdenlaisia: vakuudellisia (esim. asuntolaina) ja vakuudettomia (osamaksut, luottokortit, kulutusluotot, pikavipit). Yleisesti ottaen vakuudettomat luotot ovat kustannuksiltaan kalliimpia. Vakuudellinen laina tarkoittaa, että lainan takaisinmaksamisen vakuutena on jotain omaisuutta tai henkilöitä joiden kautta lainan maksaminen taataan, mikäli velallinen itse ei kykene lainaa maksamaan. Vakuudettomassa lainassa näitä ei ole. Lainasta joutuu maksamaan korvausta eli korkoa. Koron määrä ilmoitetaan prosentteina (%). Olennaista on selvittää luoton todellinen vuosikorko eli korkoprosentti, joka saadaan laskemalla kaikki luotosta aiheutuvat kustannukset yhteen.

Lasku

Lasku pitää maksaa viimeistään eräpäivänä. Laskuun on merkitty mm. saajan tilinumero, maksettava summa ja viitenumero.

Laskuviite

Laskuun kirjattu numerosarja, joka toimii maksajan tunnistetietona.

Luotto (ks. laina, velka)

Luottokortti

Yleensä pankin myöntämä kortti, jolla saa ostoksiin lisää maksuaikaa. Maksuajasta eli velasta (tai luotosta) on maksettava korko. Korttiin sisältyy usein myös muita kuluja, kuten tilinavaus-, tilinhoito- ja laskutuspalkkio tai vuosimaksu.

Luottotieto, luottotietomerkinä (ks. maksuhäiriömerkintä)

Luottotiedot kertovat henkilön maksukyvystä ja siitä, miten hän on huolehtinut laskuista ja veloista. Maksuhäiriömerkinnät rekisteröidään luottotietorekisteriin. Luottotiedot tarkistetaan eri sopimusten teon yhteydessä, kuten lainaa myönnettäessä tai asuntoa vuokrattaessa. Omat luottotiedot voi tarkistaa maksutta kerran 12 kuukaudessa. Lue lisää tämän oppaan sivulta 23.

Maksuhäiriömerkintä (ks. luottotieto, luottotietomerkinä)

Velan tai laskun maksamatta jättäminen voi aiheuttaa luottotietoihin maksuhäiriömerkinnän. Maksun myöhästyminen ei kuitenkaan aiheuta merkintää välittömästi. Merkintä rekisteröidään, kun maksun laiminlyönti on todettu tuomioistuimen päätöksellä tai ulosottoviranomainen on todennut

velallisen ulosottoperinnässä varattomaksi. Velkojavoimyoisilmoittamaksuhäiriöstä rekisterinpitäjälle, kun osamaksun tai kulutusluoton maksu on myöhässä yli 60 päivää. Maksuhäiriömerkintä säilyy rekisterissä tietyn määrään. Yleisimmin aika on kolme vuotta. Yksityishenkilölle lähetetään tieto ensimmäisestä merkinnästä ilman erillistä pyyntöä.

Maksumuistutus

Maksumuistutuksen lähettää velkoja tai perintätoimisto. Se on ensimmäinen muistutus, joka lähetetään, kun lasku on jätetty maksamatta ja eräpäivästä on kulunut 14 päivää. Muistutuksesta peritään yleensä viiden euron suuruinen muistutusmaksu. Maksumuistutusta kutsutaan myös ”karhukirjeksi”. Laskun summa kasvaa viivästyskoron ja muistutuskulujen verran. Muistutuksia tulee kaksi ennen kuin velka siirtyy perintään.

Maksusuunnitelma

Velkojan/perintätoimiston ja velallisen välillä tehtävä suunnitelma velkojen takaisinmaksun aikataulusta ja maksuerien suuruudesta. Jos velkaa tai laskua ei pysty maksamaan eräpäivänä, on otettava heti yhteyttä velkojaan ja yritettävä sopia maksujärjestelyistä. Maksusuunnitelma on usein maksullinen.

Maksuvaatimus

Perintäkiri, jonka perintätoimistolähetää maksumuistutuksien jälkeen. Perintäyritys saa periä kulut vain kahdesta maksuvaatimuksesta. Maksuvaatimuksen voi lähettää vain, jos edellisestä maksumuistutuksesta tai maksuvaatimuksesta on kulunut 14 päivää. Ensimmäisestä maksuvaatimuksesta voi kuluina periä velan pääomasta riippuen 14–50 € ja toisesta enintään puolet ensimmäisen maksuvaatimuksen kuluista.

Maksuvara

Maksuvara on osa tuloista, joka jää jäljelle, kun talouden nettotuloista vähennetään asumismenot ja muihin välttämättömiin elinkustannuksiin varattu summa. Summasta voi nähdä esimerkiksi sen, kuinka paljon kuukaudessa voi lyhentää velkaa.

Nettopalkka (vrt. bruttopalkka)

Palkansaajalle käteen jäävä osuus palkasta, kun siitä on vähennetty mm. verot, työeläkemaksut ja sairausvakuutusmaksut.

Opintotuki

Lue nuorten yleisimmistä tuista ja etuuksista tämän oppaan sivulta 18.

Osamaksukauppa

Osamaksulla ostettaessa ostosmaksetaan useassa erässä. Tavarantoimittajan hinta on usein kalliimpi kuin jos ostoksen maksaisi kerralla heti, koska hintaan lisätään korko ja muita kuluja.

Perintä

Tapahtuu maksumuistutusten jälkeen, ennen ulosottoa. Perintää tekee ammattimainen perintätoimisto, joka lähettää velalliselle maksuvaatimuksen. Näiden lakiin kirjattujen toimenpiteiden avulla pyritään saamaan velallinen vapaaehtoisesti maksamaan erääntynyt velka (=saatava).

Perintätoimisto (perimistoimisto)

Perintätoimisto eli perimistoimisto on yritys, joka voi alkuperäisen velkojan/ laskuttajan toimeksiannolla jatkaa velan perintää, mikäli velan maksaminen suoraan velkojalle ei ole riittävässä ajassa onnistunut.

Pikavippi (ks. kulutusluotto)

Pikavippi on vakuudeton ja nopeasti saatava luotto. Sitä haetaan esim. tekstiviestillä tai luotonantajan verkkosivuilla. Vuonna 2013 vakuudettomille luotoille määrättiin korkokattolaki, joka rajoittaa korkoja pienimmissä luotoissa. Pikavipit ovat edelleen kalliita lainoja, sillä muihin luottoihin verrattuna korot ovat valtavaa suuria.

Sijoittaminen

Tarkoittaa tavallisesti rahoitusinstrumenttien ostamista, hallussapitoa ja myymistä. Sijoittamalla tavoitellaan voittoa. Yleisimpiä sijoitus instrumentteja ovat pörssissä julkisen kaupankäynnin kohteena oleva pörssinoteerattu osakkeet. Sijoituksen kohteena voivat olla myös esim. asunnot, muut yritykset kuin julkiset osakeyhtiöt, rahastot, raaka-aineet tai valuutat. Sijoittamisessa olennaista on tavoiteltava tuotto sijoittajalle sopivalla riskitasolla. Riski tarkoittaa sitä, että tavoiteltavaa tuottoa ei aina saavuteta odotusten mukaan, vaan sijoitus voi tuottaa toisinaan myös tappiota. Sijoitusriskiä voidaan pyrkiä hallitsemaan hajauttamalla. Normaalisti sijoittaja joutuu ottamaan suuremman riskin tavoitellessaan suurempaa tuottoa.

Sosiaalinen luotto

Tarkoitettu pienituloisille tai vähävaraisille henkilöille, joilla ei esimerkiksi puuttuvien vakuuksien tai maksuhäiriömerkintöjen vuoksi ole mahdollisuutta saada muuta kohtuuhintaista luottoa. Sosiaalinen luotto on käytössä noin 30:ssä kunnassa ja myönnettävät maksimisummat vaihtelevat kunnasta riippuen 200–15 000 euron välillä. Kuntien sosiaalisen luototuksen lisäksi Takuusäätiö tarjoaa valtakunnallisesti sosiaalista pienlainaa välttämättömiin kertaluonteisiin hankintoihin 200–2 000 euroa. Erotuksena kuntien sosiaaliseen luottoon sillä ei voi maksaa ja järjestellä velkoja.

Säästäminen

Tähtää varallisuuden keräämiseen tulevaisuuden varalle. Säästäminen luo turvaa tulevaisuutta ja äkillisiä menoja varten. Säästämistä varten ei tarvita suuriatuloja. Säästäävoittille, ”sukanvarteen” säästölippaaseen tai sijoittaa.

Säästötili

Säästämistä varten luotu tili, johon siirretään säästettävä summa talteen ja mahdollisesti kasvamaan korkoyleisen korkotason sensallissa. Säästötilille voi tehdä toistuvia maksuja kuukausittain tai tallettaa isomman summan kerrallaan. On hyvä huolehtia, että rahat saa säästötililtä tarpeen tullen nopeasti käyttöön. Säästämiseen kannattaa ottaa tavoitteita, kuten puhelin, kodinkone tai vaikkapa asunto.

Takuu

Myyjäliikkeen, maahantuoja tai valmistajan antama vapaaehtoinen lisäetu, joka turvaa mm. viallisen laitteen palautuksen. Takuuta käytetään myynti-

valttina yleensä kodinkoneiden ja elektroniikan kaupassa.

Takuuvuokra (vuokravakuus)

Maksetaan vuokranantajalle yleensä ennen kuin asunnon avaimet luovutetaan asukkaalle. Maksetaan siltä varalta, että vuokralainen ei maksa vuokraa tai aiheuttaa asuntoon vahinkoja. Takuuvuokra voi olla korkeintaan kolmen kuukauden vuokraa vastaava summa. Takuuvuokraa varten on turvallisinta perustaa pankkiin erityinen vuokravakuustili.

Talous- ja velkaneuvonta

Oikeusaputoimistojen talous- ja velkaneuvonta on kaikille suomalaisille maksuton peruspalvelu yksityishenkilöiden talous- ja velkaongelmien selvittelyyn. Käyntiajat varataan etukäteen. Vuodesta 2019 lähtien talous- ja velkaneuvonta siirtyi kunnilta valtiolle oikeusaputoimiston tuottamaksi palveluksi.

Toimeentulotuki

Lue nuorten yleisimmistä tuista ja etuuksista tämän oppaan sivulta 18.

Työmarkkinatuki

Lue nuorten yleisimmistä tuista ja etuuksista tämän oppaan sivulta 18.

Työttömyyskorvaus

Työttömäksi jäädessä (esim. opintojen päättyessä) ilmoittaudutaan heti työttömäksi työnhakijaksi TE-palveluihin. Sen jälkeen voi hakea työttömyysetuutta joko työttömyyskassasta tai Kelasta. Työttömälle maksettavia etuuksia ovat työttömyyspäiväraha (ansiopäiväraha tai peruspäiväraha) tai työmarkkinatuki. Jos on työttömyyskassan jäsen esimerkiksi ammattiliiton kautta, voi hakea ansiopäivärahaa työttömyyskassasta. Jos ei ole oikeutettu ansiopäivärahaan, voi Kelasta hakea peruspäivärahaa tai työmarkkinatukea.

Lue nuorten yleisimmistä tuista ja etuuksista tämän oppaan sivulta 18.

Työttömyyskassa

Työttömyyskassa on jäsentensä turvana ja tukena työttömäksi jäädessä. Sieltä saa ansiosidonnaista työttömyyspäivärahaa. Jäsenet maksavat sinne jäsenmaksua, jonka suuruus vaihtelee.

Ulosotto

Velkaa voidaan periä ulosoton kautta, mikäli velallinen ei ole saanut maksua muutoin hoidetuksi maksuistutuksista ja maksuvaatimuksista huolimatta. Tällöin velan perintää on yleensä yrittänyt jo velkoja itse sekä perintätoimisto. Velka haetaan ulosottoon tuomioistuimen päätöksellä. Mikäli velan maksamisesta ei tällöin suoraan päästäsopuun, aletaan tuloista ulosmittaamaan tietty osuus, jos ne ylittävät suojaosuuden (672 € mikäli ei ole huollettavia lapsia). Ulosmittauksen määrän voi laskea maksukieltolaskurilla: www.asiointi.oikeus.fi/web/asiointi/maksukieltolaskuri

Vakuusmaksu (ks. vuokravakuus, takuuvuokra)

Velallinen

Velallinen on lainannut rahaa toiselta taholta eli velkojalta. Velallisen

velvollisuus on maksaa velkansa takaisin velkojalle.

Velka (ks. laina, luotto)

Velkajärjestely

Velkojen järjestelyt jaetaan kahteen ryhmään; vapaaehtoiseen ja lakisääteiseen järjestelyyn. Vapaaehtoisia järjestelyjä ovat mm. maksusopimus velkojan tai perimistöimiston kanssa, velkojen yhdistäminen uudella lainalla (esim. Takuusätiön takaus) tai sosiaalisella luotolla. Lakisääteinen velkajärjestely on viimesijainen velkojen järjestelykeino. Sen voi saada vain, jos velkaongelmaa ei voida ratkaista millään muulla tavalla. Siinä tuomioistuim vahvistaa velallisen maksukyvyn mukaisen maksuohjelman. Lakisääteisestä velkajärjestelystä käytetään nimeä yksityishenkilön velkajärjestely.

Velkoja

Se osapuoli, joka on lainannut rahaa toiselle osapuolelle eli velalliselle. Esimerkiksi pankit, rahoitusyhtiöt sekä yksityishenkilöt voivat olla velkojia.

Verkkokauppa

Internetissä toimiva ostospaikka ja verkkosivusto. Jos ei ole varma myyjän luotettavuudesta, eikannata ostaa. Turvallisintapmaksaa verkkokaupassa on lasku, mutta se on mahdollista vain Suomesta ostettaessa. Luottokortin tiedot kannattaa aina lähettää salattua yhteyttä käyttäen.

Verokortti

Työnantajalle pitää esittää ennen palkanmaksua verokortti, jotta palkasta voidaan vähentää ennakonpidätysprosentti eli verot. Vuoden 2019 alusta alkaen verokortissa ei ole enää palkkakauden tulorajoja, vaan yksi tuloraja koko vuodelle. Jos vuosituloraja ylittyy, työnantaja perii veron lisäprosentin mukaan. Sama verokortti käy kaikille palkkatuloille. Kaikki työnantajat käyttävät samaa verokortille laskettua veroprosenttia. Sivutuluille tai eri työnantajille ei enää lasketa eri veroprosenttia.

Viivästyskorko

Jos laskun tai muun velan maksu myöhästyy, on maksettava viivästyskorkoa. Velvollisuus maksaa viivästyskorkoa alkaa eräpäivästä.

Vuokra

Asunnon omistajalle asunnon käytöstä kuukausittain maksettava korvaus, joka perustuu vuokrasopimukseen.

Vuokralainen

Henkilö tai yhteisö (esim. yritys tai järjestö), joka vuokraa asunnon tai kiinteistön vuokranantajalta. Vuokrasopimuksen nojalla vuokralainen saa asunnon hallintaansa. Hän on vastuussa vuokraamastaan kohteesta ja vuokranmaksusta.

Välttämättömät elinkustannukset

Rahamäärä, joka vähintään pitäisi jäädä laskuihin ja arjen perusmenoihin kuukaudessa. Niillä tarkoitetaan esim. ruoka- ja vaatemenoja, puhelin- ja nettilaskujasekä paikallisliikenteen menoja. Välttämättömät elinkustannukset

seton määritellyn oikeusministeriön asetuksessa ([urly.fi/17LG](https://www.fin.fi/17LG)). Niitä voi käyttää apuna esimerkiksi laskiessa, millä summalla kykenee velkaa kuukausittain lyhentämään.

Kirjallisuutta

Verkkolähteet

Aseman Lapset ry www.asemanlapset.fi

Danske Bank www.danskebank.fi

Global Money Week www.globalmoneyweek.org/

Kela www.kela.fi

Kilpailu- ja kuluttajavirasto www.kkv.fi

Kohtaamo www.kohtaamo.info

Kuluttajaliitto www.kuluttajaliitto.fi

Kun koulu loppuu www.kunkoululoppuu.fi

Maksu myöhässä www.maksumyohassa.fi

Mannerheimin Lastensuojeluliitto (MLL) www.mll.fi

Marttaliitto www.martat.fi

Mun talous -toiminta www.muntalous.fi

Nuorisoasuntoliitto (NAL) www.nal.fi

Nuorisosäätiö www.nuorisosaatio.fi

Nuorten elämä www.nuortelama.fi

Nuorten Exit ry www.nuortenexit.fi/

Oikeus.fi www.oikeus.fi

Papunet www.papunet.net

Penno www.penno.fi

Planago oy www.planago.com

Puhutaan palkoista -kampanja (STM) www.puhutaanpalkoista.fi

Pörssisäätiö www.porssisaatio.fi

Rahamuseo www.rahamuseo.fi

Sekasin-chat www.sekasin247.fi

Sosiaali- ja terveysministeriö www.stm.fi

Suomen Asiakastieto oy www.asiakastieto.fi

Suomen Pankin Eurokampus www.euro.fi

Suomen Setlementtiliitto www.setlementti.fi

Suomi taskussa www.suomitaskussa.fi

Sosiaalikollega www.sosiaalikollega.fi

Takuusäätiö www.takuusaatio.fi

Taloudellinen tiedotustoimisto (TAT) www.tat.fi

Taloustaitohanke (HDL) www.hdl.fi/vamos/taloustaitohanke/

Tukinet www.tukinet.net

Vakuutus- ja rahoitusneuvonta (FINE) www.fine.fi/

Vastuullinen kesäduuni www.kesaduuni.org

Zaldo www.zaldo.fi

Painetut lähteet

Autio, Minna (2006). Kuluttajuuden rakentuminen nuorten kertomuksissa. *Väitöskirja. Helsingin yliopisto. Taloustieteen laitos.*

Autio, Minna & Paju, Petri (toim.) (2005). Kuluttava nuoruus. *Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 62. Nuorisosiain neuvottelukunta, Nuora, julkaisuja 32. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus, Stakes*

Blomgren, Jenni; Maunula, Niko & Hiilamo, Heikki (2014). Sairastuttaako velka? 15 vuoden seurantatutkimus pitkäaikaisesti ylivelkaantuneista. *Yhteiskuntapolitiikka 79:3, 245–263.*

Eskelinen, Niko & Sironen, Jiri (toim.) (2017). Köyhyys – syitä ja seurauksia. *Suomen köyhyyden ja syrjäytymisen vastainen verkosto EAPN-Fin. Painopaikka Grano Oy. Kuopio.*

Finanssialan keskusliitto (2015). Säästäminen, luotonkäyttö ja maksutavat.

Harada, Anni (2013). Nuorten aikuisten finanssietiedon tarve elämäntilanteiden muuttuessa. *Pro gradu -tutkielma. Tampereen yliopisto. Johntamiskorkeakoulu, vakuutustiede.*

Hakovirta, Mia & Rantalaiho, Minna (2012). Taloudellinen eriarvoisuus lasten arjessa. *Sosiaali- ja terveysturvan tutkimuksia 124/2012.*

Lindorff & Evidens (2016). Hetken huumaa vai harrasta harkintaa. Mihin ja miten nuoret naiset käyttävät rahansa.

Ihantila, Kimmo (2014). Nuorten korkeakouluopiskelijoiden kulutusresurssit ja kulutus – tasapainoilua välttämättömien ja ylellisten kulutuskohteiden välillä. *Maisterintutkielma. Helsingin yliopisto. Taloustieteen laitos.*

Isola, Anna-Maria; Turunen, Elina & Hiilamo, Heikki (2016). Miten köyhät selviytyvät Suomessa? *Yhteiskuntapolitiikka 81, 150–160.*

Jalkautuva talousohjaus, Espoon Järjestöjen Yhteisö (2016). Talousohjausta tekemässä – kokemuksia kentältä 2014–2016.

Jalkautuva talousohjaus, Espoon Järjestöjen Yhteisö (2016). Jalkautuva talousohjaus: Työvälineet.

Kalmi, Panu & Ruuskanen, Olli-Pekka (2016). Suomalaiset pärjäävät taloudellisessa tietämyksessä ja käyttäytymisessä hyvin suhteessa muihin maihin. *Kansantaloudellinen aikakauskirja 1/2016.*

Koste, Asmo (toim.) (2012). Nuorista Suomessa – Tietoa nuorista, heidän asemastaan, elinoloistaan ja nuorisotyöstä. *Suomen nuorisoyhteistyö – Allianssi ry.*

Kylilahti, Eliisa (2012). Toteuttajia, epäonnistujia ja irrottautujia – nuoruuden kulttuuriset ihanteet omaelämäkerrallisissa teksteissä. *Maisterintutkielma. Helsingin yliopisto. Maatalous-metsätieteellinen tiedekunta.*

Lehtinen, Anna-Riitta (2012). Nuorten talousosaamisen testin kehittäminen. *Kuluttajatutkimuskeskus. Työselosteita ja esitelmiä 142/2012.*

Lehtinen, Anna-Riitta & Aalto, Kristiina (2014). Viitebudjettien päivitys vuodelle 2013. Mitä kohtuullinen eläminen maksaa? *Kuluttajatutkimuskeskus, Tutkimuksia ja selvityksiä 3/2014.*

Luukkanen, Laura & Raijas, Anu (2012). Nuorten näkemyksiä taloudellisesta osaamisesta. *Kulutustutkimus. Nyt 2/2012.*

Majamaa, Karoliina (toim.) (2015). Nuoret velka ja yhteiskunta – Koulusta loukkuun. *Seminaarijulkaisu.*

Majamaa, Karoliina & Rantala, Kati (2016). Nuorten aikuisten velat, velkaongelmat ja keinot talouden tasapainottamiseksi. *Helsingin yliopisto. Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti. Katsauksia 16/2016.*

Majamaa, Karoliina; Rantala, Kati & Sarasoja, Laura (2016). Velkaongelmien luonne ja pikavippiuudistuksen vaikutukset velkomustuomioiden valossa. *Helsingin yliopisto. Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti. Katsauksia 9/2016*

Majasalmi, Terhi & Tuominen, Camilla (2016). Koululaisen rahakirja. *Readme.fi.*

Melonen, Johannes (2013). Nuorten velkaantuminen ja velkojen järjestely. *Opinnäytetyö. Karelia ammattikorkeakoulu. Liiketalouden koulutusohjelma.*

Mikkonen, Juho (2012). Syrjäytyä vai selviytyä. Nuorten pienituloisuuden syitä, seurauksia ja arjen selviytymiskeinoja.

Niemi, Marja-Leena (toim.) (2017). Nuoret ja velka -akatemiahankkeen tutkimuskoosteita. Nuorten velkaongelmat – velkatyytit, selviytyminen ja vastuukysymykset. *Suomen Akatemian rahoittaman hankkeen NUO-RET JA VELKA koostejulkaisu 22.3.2017. Lapin yliopisto. Rovaniemi.*

Nyholm, Sari (2016). Kokemuksia pienlainasta ja pienillä tuloilla elämisestä. Arviointiraportti asiakashaastatteluilta. *Takuu-Säätiön Pienlaina-projekti.*

Peura-Kapanen, Liisa; Aalto, Kristiina; Lehtinen, Anna-Riitta & Järvinen, Raija (2016). Ylivelkaantumisen ehkäisyn ja hoidon tehostaminen. *Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 26/2016.*

Peura-Kapanen, Liisa (2012). Nuorten talousosaamisen edistäminen. *Opas toimijoille. Kuluttajatutkimuskeskus.*

Peura-Kapanen, Liisa & Lehtinen, Anna-Riitta (2011). Nuorten taloudellinen osaaminen – määrittelyä, toimijoita, materiaaleja. *Kuluttajatutkimuskeskus. Julkaisuja 3/2011.*

Peura-Kapanen, Liisa; Raijas, Anu & Lehtinen, Anna-Riitta (2010). Velkatunneli – Takuu-Säätiön asiakkaiden selviytymiskokemuksia. *Kuluttajatutkimuskeskus ja Takuu-Säätiö. Kuluttajatutkimuskeskuksen julkaisu 3/2010.*

Piensoho, Annu (2013). Nuorten aikuisten asuminen lapsuudenkodissa. *Maisterin tutkielma. Helsingin yliopisto. Taloustieteen laitos.*

Piilonen, Terhi (2017). Crouching Masculinity, Hidden Risk. Female Investors (Re)Constructing and Negotiating Gendered Discourses about Investing. *Master's Thesis. Aalto University School of Business Marketing. Helsinki.*

Raijas, Anu & Uusitalo, Outi (toim.) (2012). Nuoret ja talousosaaminen. Toimijat, kanavat ja tavat nuorten taloudellisen osaamisen edistämässä (TOKATA) -hankkeen loppuraportti. *Kuluttajatutkimuskeskus.*

Ranta, Mette (2015). Pathways to Adulthood. Developmental Tasks, Financial Resources and Agency. *Väitöskirja. Jyväskylän yliopisto.*

Saari, Juhani (2015). Toimeentuloa eri elämäntilanteissa – Helsingin yliopiston opiskelijoiden kokemuksia toimeentulon järjestämisestä opiskelijabarometrin aineistossa. *Opiskelun ja koulutuksen tutkimussäätiö Otus. Työpapereita 2/2015.*

Sundblad, Mette (2008). Nuorten henkilökohtainen rahatalous ja elämänhallinta. Taloudellinen asema ja subjektiivinen hyvinvointi nuoruuden siirtymävaiheessa. *Pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopisto. Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos.*

Toimi, Lasse (2015). Nuoret talous- ja velkaneuvonnan asiakkaina – Kysely talous- ja velkaneuvonnassa työskenteleville. *Nuorisosäätiö.*

Tähtinen, Minni (2015). Blogia pitävien tyttöjen näkemyksiä sosiaalisen median vaikutuksesta kuluttamiseen. *Pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto. Käyttäytymistieteellinen tiedekunta.*

Pessi, Paula (2012). Valtti -tietosuora nuoren talouteen -verkkomateriaali (ladattava PDF). *Kuluttajaliitto.*

Vitikka, Ida-Kaisa (2013). Nuorena hukkuneet – Ylivelkaantuminen nuorten kertomuksissa. *Pro gradu -tutkielma. Lapin yliopisto. Yhteiskuntatieteiden tiedekunta.*

NUORISOSÄÄTIÖ

NAL

Setlementti

ROHKEASTI IHMISEN PUOLELLA

